

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра української мови та прикладної лінгвістики

**ЗІСТАВНИЙ ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ АРТИКУЛЯЦІЙНИХ
БАЗ УКРАЇНСЬКОЇ ТА КОРЕЙСЬКОЇ МОВ
(ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ФОНЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ)**

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня «магістр»
студентки II року навчання
галузі знань 03 «Гуманітарні науки»
спеціальності 035 «Філологія»,
спеціалізації 035.01 «Українська мова
та література», ОНП «Українська
філологія та західноєвропейська мова»

Анастасії Костянтинівни ВОРОНОВОЇ

Науковий керівник:

к.філол.н., доцент кафедри української мови
та прикладної лінгвістики

Оксана БАС-КОНОНЕНКО

«Допущено до захисту»

протокол засідання кафедри
української мови та прикладної лінгвістики

№ 13 від 30 квітня 2025 року

завідувач кафедри _____

к.філол.н., доц. **Сергій РІЗНИК**

АНОТАЦІЯ

Постановка вимови звуків іноземної мови неможлива без урахування фонетичних систем рідної та іноземної мови, спільних та відмінних артикуляційно-акустичних рис звуків кожної мови та артикуляційної бази, тобто типових положень і систем рухів мовних органів, що виникають при вимовлянні звуків конкретної мови мовцями.

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню артикуляційних баз української та корейської мов, а також фонетичної інтерференції, що виникає при опануванні українських звуків носіями корейської мови.

Предметом дослідження є відмінності в артикуляції корейських та українських приголосних, а також типові помилки в артикуляції звуків українського мовлення.

Мета дослідження полягає в тому, щоб, проаналізувавши особливості артикуляційних баз української та корейської мов (на матеріалі палатограм складів) і виявивши специфічні (відмінні від корейських) звуки української мови, виробити практичні рекомендації для корейських мовців при вивченні української.

Для розв'язання поставлених у роботі завдань, досягнення основної мети дослідження було застосовано такі загальнонаукові методи, як спостереження, компаративний аналіз, зіставлення, узагальнення, та спеціальний метод – експериментально-фонетичний.

Для дослідження було створено новий експериментальний матеріал, удруге в Україні було здійснено аналіз складів корейського мовлення за допомогою прийому палатографування та вперше у зіставленні з українською звуковою системою. Практичним результатом дослідження стало формулювання методичних рекомендацій щодо подолання фонетичної інтерференції у процесі вивчення української мови як іноземної для носіїв корейської мови.

Ключові слова: *артикуляційна база, експериментальна фонетика, міжмовна інтерференція, палатографування, звуковий лад, сучасне українське літературне мовлення, сучасне корейське літературне мовлення.*

ABSTRACT

The correct pronunciation of foreign language sounds is impossible without considering the phonetic systems of both the native and the foreign language, including the shared and distinct articulatory-acoustic features of the sounds in each language, as well as the articulatory setting — that is, the typical positions and movement patterns of the speech organs that speakers use when producing the sounds of a specific language.

The master's thesis focuses on analysing the articulatory settings of Ukrainian and Korean, as well as the phonetic interference that occurs when native Korean speakers acquire Ukrainian speech sounds.

The subject of the study is the differences in the articulation of Korean and Ukrainian consonants, as well as the typical pronunciation errors made by Korean speakers when producing Ukrainian speech sounds.

The aim of the study is to develop practical recommendations for Korean learners of Ukrainian by analyzing the articulatory settings of both languages (based on syllabic palatograms) and identifying Ukrainian sounds that are distinct from their Korean counterparts.

The following general scientific methods were used: observation, comparative analysis, contrastive analysis, and generalisation, as well as a specialised method — the experimental phonetic method.

The original experimental material was created for the research. For the second time in Ukraine, Korean consonants were analysed using the experimental phonetic method and its articulatory technique of direct palatography, and for the first time, this analysis was carried out in direct contrast with the Ukrainian phonetic system.

The practical outcome of the study was the formulation of methodological recommendations aimed at overcoming phonetic interference in the process of learning Ukrainian as a foreign language by native Korean speakers.

Keywords: *articulatory setting, experimental phonetics, crosslinguistic influence, palatography, sound system, modern Ukrainian oral speech, modern Korean oral speech.*

Зміст

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АРТИКУЛЯЦІЙНОЇ БАЗИ МОВИ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО- ФОНЕТИЧНОГО МЕТОДУ	11
1.1. Поняття артикуляційної бази	11
1.2. Прийом палатографування. Створення експериментального матеріалу	12
1.3. Артикуляційна база корейської мови за фонетичними джерелами.....	13
1.4. Артикуляційна база української мови за фонетичними джерелами.....	27
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ	28
РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ АРТИКУЛЯЦІЙНИХ БАЗ УКРАЇНСЬКОЇ І КОРЕЙСЬКОЇ МОВ (НА ОСНОВІ ПАЛАТОГРАМ)	30
2.1. Зіставний аналіз артикуляції голосних звуків [a], [ʌ], [o], [u], [ɨ], [i], [e] корейської мови та [o], [a], [y], [e], [и], [і] української мови (за палатограмами)	30
2.2. Зіставний аналіз артикуляції задньоязикових приголосних [k], [k*], [k ^h], [x] корейської мови та [к], [г], [х], і глоткового [г] української мови (за палатограмами складів)	33
2.3. Зіставний аналіз артикуляції середньоязикового корейського та українського [j] (за палатограмами складів)	35
2.4. Зіставний аналіз артикуляції корейських [t], [t*], [t ^h] та українських [т], [д] (за палатограмами складів)	36
2.5. Зіставний аналіз артикуляції корейських [s], [s*], [ɕ], [ɕ*] та українських [с], [з], [ж], [ш] (за палатограмами складів).....	38
2.6. Зіставний аналіз артикуляції [tɕ], [tɕ*], [tɕ ^h] та українських [дж], [ч] (за палатограмами складів)	41
2.7. Зіставний аналіз артикуляції приголосних [n], [ŋ] корейської мови та українських [н] (за палатограмами складів).....	44
2.8. Зіставний аналіз артикуляції корейських [l], [ɾ] та українських [л], [р].....	46
2.9. Зіставний аналіз артикуляції губних приголосних [p], [p*], [p ^h], [m] корейської мови та [б], [п] [м] української мови (за відеозаписом)	48
ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ	49

РОЗДІЛ 3. СПЕЦИФІКА ЗАСВОЄННЯ ЗВУКОВОГО ЛАДУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НОСІЄМ КОРЕЙСЬКОЇ: ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.	51
3.1. Приголосний [д]	51
3.2. Приголосні [г], [г']	51
3.1. Приголосні [з], [з']	55
3.2. Приголосні [д̂з], [ц]	56
3.3. Приголосні [д̂з'], [ц']	57
3.4. Приголосні [ж], [ш]	58
3.5. Приголосні [д̂ж], [ч]	60
3.6. Приголосні [р] [л]	63
3.7. Приголосні [б], [м] [в], [ў], [ф]	67
ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ	71
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	76
ДОДАТКИ	83

ВСТУП

Експериментальне вивчення звуків мови дозволяє визначити анатомо-фізіологічні й акустичні характеристики звуків та з'ясувати основні риси артикуляційної бази звукової системи мови. Постановка вимови звуків іноземної мови неможлива без урахування фонетичних систем рідної та іноземної мови, спільних та відмінних артикуляційно-акустичних рис звуків кожної мови та артикуляційної бази, тобто типових положень і систем рухів мовних органів, що виникають при вимовлянні звуків конкретної мови мовцями.

Аналіз фонетичної літератури свідчить, що під час навчання вимови іноземної мови увага зосереджується на артикуляційно-акустичних характеристиках звуків іноземної мови переважно без урахування особливостей рідної.

Дослідження, присвячені опануванню української вимови як іноземної, здебільшого зосереджені на порівнянні її звукової системи з романо-германськими мовами, зокрема англійською, німецькою та французькою. Натомість бракує досліджень української мови у зіставленні з мовами Близького та Далекого Сходу.

Магістерську роботу присвячено вивченню артикуляційних особливостей української та корейської мов, а також фонетичної інтерференції, що виникає при опануванні українських звуків носіями корейської мови.

Звукову систему української мови детально вивчали такі українські дослідники, як О. Синявський [42], Г. Шило [56], М. Наконечний [31], Н. Тоцька [50], Л. Прокопова [41], Н. Плющ [39], Т. Бровченко [7], О. Бас-Кононенко [4, 6] та ін.

Вагомий внесок у дослідження фонетики корейської мови зробили професори Сеульського національного університету Хо Ун та І Хо Йон, які визначили основні артикуляційно-акустичні ознаки корейських звуків і розробили їхню класифікацію. Артикуляційно-акустичному аспекту також присвячені праці Чі Ин Кю, Кім Ин Е, Пак Хе Чін, Чін Мун І [69], Шін Чі Йон,

авторка праць «Understanding Speech Sounds» 2000 р. [69], «The Sound Pattern of Korean» 2003 р. (у співавторстві з Ча Чже Ин) [71], «Articulatory and Phonological Disorders» 2007 р. [82], та Ча Чже Ин, яка вивчала історичну фонологію корейської мови («Middle Korean Phonology»), а Хьон Пук І вперше описав корейську мову в системі МФА [74].

Серед українських дослідників найбільший внесок зробила Л. Скалозуб у першому в Україні порівняльному дослідженні «Сопоставительное описание согласных фонем современных русского и корейского языков» [44], виконаному на матеріалі палатограм обох мов. Б. Авраменко [1] та І. Збир [19, 82] висвітлювали питання фонетичної інтерференції корейських студентів упід час вивчення української мови як іноземної.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю зіставного аналізу артикуляційної бази корейської та української мов із застосуванням емпіричних методів, зокрема артикуляційного прийому прямого палатографування. Це дозволить глибше розуміти специфіку творення звуків обох мов, виявити спільні та відмінні риси в артикуляції, дослідити типові помилки у творенні звуків на початкових етапах засвоєння мов, проаналізувати вплив артикуляційної бази рідної мови на артикуляцію іноземної. Дослідження труднощів, які виникають у носіїв корейської мови під час вивчення української, дозволить у майбутньому розробити ефективні методики та практичні рекомендації для навчання фонетики української мови корейцям із врахуванням особливостей артикуляційної бази рідної мови носіїв.

Актуальність теми дослідження зумовлена також браком експериментальних даних, які об'єктивно показують фонетичну інтерференцію, та браком теоретичних праць українською мовою. У фонетичній літературі практично відсутні описи приголосних та голосних звуків корейської мови в артикуляційному аспектах українською мовою, а більшість методичних рекомендацій для вивчення української вимови зроблені без урахування рідної мови мовця.

Мета дослідження — проаналізувавши особливості артикуляційних баз української та корейської мов (на матеріалі палатограм складів) і виявивши специфічні (відмінні від корейських) звуки української мови, виробити практичні рекомендації для корейських мовців при вивченні української.

Досягнення зазначеної мети передбачає розв'язання **таких завдань**:

- проаналізувати описи артикуляційно-акустичних характеристик корейських голосних та приголосних звуків, наявні у науковій та навчальній літературі;

- створити матеріал для дослідження за допомогою артикуляційного прийому прямого палатографування;

- опрацювати, структурувати створений та зібраний матеріал;

- проаналізувавши палатограми складів корейського та українського мовлення, виявити спільні та відмінні ознаки творення приголосних звуків встановити типові та індивідуальні артикуляційні характеристики приголосних звуків корейського мовлення, найчастотніші помилки в артикуляції приголосних звуків українського мовлення корейців

- шляхом зіставного аналізу палатограм складів корейського мовлення та українського мовлення іноземця, виявити проблемні звуки української мови для іноземців, для яких рідною мовою є корейська

- розробити практичні рекомендації щодо постановки звуків української мови.

Об'єкт дослідження — склади української та корейської мов (приголосні звуки у складі з голосним [a]): склади [ta], [t^ha], [t*a], [ka], [k^ha], [k*a], [xa], [pa], [p^ha], [p*a], [sa], [s*a], [ɛi], [ɛa], [tɛa], [tɛ^ha], [tɛ*a], [ma], [na], [n'a], [aŋ], [ra], [al'], [al':i], [a], [o], [ʌ], [u], [ɨ], [i], [e], [ja] корейської мови, склади [да], [та], [д'а] [т'а] [за], [са], [з'а], [с'а], [д̆за], [ца], [д̆з'а], [ц'а], [на], [н'а], [ла], [л'а], [ра], [р'а], [жа], [ша], [д̆жа], [ча], [га], [ка], [ха], [га], [ja], [ба], [па], [ва], [ма], [фа] української мови.

Предметом дослідження є відмінності в артикуляції корейських та українських приголосних, а також типові помилки в артикуляції звуків українського мовлення.

Матеріал дослідження — палатограми українських звукосполук, створені 30 березня 2023 року, а також у попередні роки, та палатограми корейських звукосполук, створені 13 листопада 2024 року в Лабораторії експериментальної фонетики Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Дикторами, що брали участь у створенні матеріалів, були носії українського літературного мовлення з філологічною освітою (АВ, АР, ОД), зокрема й автор дослідження (АВ), та носій корейського літературного мовлення (ЙДЖ). Палатографування корейського мовлення відбувалося за участі автора дослідження. Стать дикторів — жіноча. Вікова категорія мовців — молодь та середній вік.

Методологічна основа дослідження. У роботі було застосовано такі загальнонаукові методи дослідження, як спостереження, компаративний аналіз, зіставлення, узагальнення, а також спеціальний експериментально-фонетичний (інструментальний) метод.

Для дослідження помилок українського мовлення корейців та порівняння звуків корейської та української мов було використано такі прийоми експериментально-фонетичного методу: акустичний — слуховий аналіз та артикуляційні — пряме палатографування та відеозапис роботи зовнішніх артикуляторів.

Практичне значення роботи. Результати дослідження можуть бути використані у викладанні фонетики української мови для іноземців, підготовці навчально-методичних матеріалів, а також у подальших фонетичних дослідженнях. Дані про артикуляційні механізми творення українських та корейських звуків можуть застосовуватися під час навчання української мови корейців і корейської мови українців.

Новизна дослідження полягає в тому, що було створено новий експериментальний матеріал, удруге в Україні було здійснено аналіз складів

корейського мовлення за допомогою прийому палатографування та вперше у зіставленні з українською звуковою системою, проаналізовано артикуляційні особливості приголосних звуків корейської мови, виконано порівняльний аналіз артикуляційних баз обох мов, досліджено помилки в артикуляції звуків української мови іноземцями.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АРТИКУЛЯЦІЙНОЇ БАЗИ МОВИ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО- ФОНЕТИЧНОГО МЕТОДУ

1.1. Поняття артикуляційної бази

Механізм творення звуків — складний процес, у якому беруть участь різні системи організму людини: центральна нервова система (ЦНС), дихальна та верхня частина травної системи, органи якої пристосовані людиною для виконання конкретних дій при звукотворенні [46, с. 178]. Хоча робота мовних органів (активних і пасивних), під час творення звуків відзначається різноманітністю, але кожній мові притаманна власна специфічна типологія рухів артикуляторів, наприклад їхня локалізація у певній ділянці ротової порожнини, набуття певної форми тощо. «Сукупність типових рухів і положень мовних органів, необхідних для вимови звуків конкретної мови» називають артикуляційною базою (АБ) [4, с. 57]. Це «модель-прогноз фонетичних зв'язків, що склалися у мові». АБ виражається у випереджувальній артикуляційній установці (стану готовності до артикуляції) й основному артикуляційному укладі. Як зазначає О. Бас-Кононенко, «артикуляційна база завжди має вихід на фонологію, оскільки саме в ній виявляються і зосереджуються типи артикуляцій, які є специфічними для того чи іншого мовлення, виявляються сталими, оскільки відтворюються, повторюються у процесі мовлення» [4, с.58].

За Л. Скалозуб, залежно від форми язика та його локалізації в ротовій порожнині розрізняють такі типи артикуляції: предорсальна та дорсальна (з лат. *dorsalis* від *dorsum* – спина). Предорсальна характеризується плоскою або увігнутою спинкою язика, а для дорсальної притаманна заокруглена спинка з передньою або задньою локалізацією [43].

Залежно від форми і спрямування кінчика язика виокремлюють апікальну, какумінальну та ретрофлексну артикуляцію звуків. Апікальною є артикуляція, коли загострений кінчик язика спрямовується вгору, а спинка язика горизонтально видовжена та злегка піднята в задній частині. Какумінальна

артикуляція відбувається, коли язик має ложкоподібну форму: кінчик разом з усім його переднім краєм спрямований на альвеоли й утворює там перший фокус, середня частина спинки язика ввігнута, а задня – наближається до м'якого піднебіння [46, с.183]. Ретрофлексною називають артикуляцію, при якій загнутий угору й назад кінчик язика торкається верхньої частини альвеол [18, с. 321].

Для артикуляційних баз різних мов характерна неоднакове поєднання рухів різних мовних органів та їхня активність. Без артикуляторних відмінностей у мовленні мови не могли б упізнаватися як різні. Визначити артикуляційну базу мови можна за допомогою експериментально-фонетичних прийомів, зокрема палатографування та кінорентгенографування.

1.2. Прийом палатографування. Створення експериментального матеріалу

Палатографування (лат. *palatum* – піднебіння) — прийом, за допомогою якого можна отримати дані про положення язика при вимові конкретних звуків або складів [50, с. 39; 46, с. 184]. Розрізняють пряме палатографування та зі штучним піднебінням.

Для нашого дослідження приголосних корейської та української мов було використано артикуляційний прийом прямого палатографування.

Під час прямого палатографування на язик диктора наноситься барвник — розчин активованого вугілля. Важливо, щоб розчин не був занадто рідким, оскільки палатограми будуть не чіткими. Під час артикуляції язик контактує з пасивними мовними органами, залишаючи на твердому піднебінні, зубах і альвеолах чорні сліди у формі смуг чи плям, що дозволяє визначити ймовірну форму язика, місце та спосіб контакту під час вимови звуків. Сфотографовані відбитки називаються палатограмами, на основі чого роблять навчальні схеми [15, с. 25; 50, с. 39; 46, с. 185].

Опис палатограм у нашому дослідженні здійснювався з урахуванням лівого та правого боків піднебіння та його чотирьох зон: зони різців (1–4-ті зуби), іклів (3-ті зуби), малих кутніх зубів або премолярів (4–5-ті зуби) та великих кутніх зубів або молярів (6–7-мі зуби).

Дослідження проводилося в кілька етапів:

- I. Збір матеріалу для експерименту: вибір дикторів.
- II. Формування експериментальної вибірки (експериментальних одиниць), створення карток складів, записаних транскрипцією МФА (Міжнародний фонетичний алфавіт).
- III. Створення експериментальних даних: проведення прямого палатографування, результатом якого є отримання фотопалатограм.
- IV. Опрацювання та інтерпретація експериментальних даних: аналіз, порівняння, узагальнення, висновки.

При аналізі палатограм було враховано індивідуальні особливості у вимові дикторів, розмір щелепи й тип піднебіння, стать тощо. У роботі українську вимову приголосних було подано за системою української фонетичної транскрипції, в основі якої український алфавіт, корейську — засобами МФА (дод. 2).

Для створення експериментального матеріалу (палатограм) було залучено 3 диктори-носії українського літературного мовлення з філологічною освітою (3 жінки) та 1 диктор-носій корейського літературного мовлення (1 жінка).

Описи артикуляції українських звуків було здійснено за палатограмами та відеозаписом диктора АВ звуків корейського мовлення – за палатограмами диктора ЙДЖ (інформація про дикторів у дод. 1). Пряме палатографування українського мовлення було проведене 30 березня 2023 року в лабораторії експериментальної фонетики Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, корейського — 13 листопада 2024 року.

1.3. Артикуляційна база корейської мови за фонетичними джерелами

Систему корейського вокалізму складають 16 голосних звуків, з них: 7 — монофтонги [a], [ʌ], [o], [u], [i], [i], [e], які передаються на письмі буквами ㅏ, ㅑ, ㅓ, ㅕ, ㅗ, ㅛ, ㅜ, ㅠ; та 9 — дифтонгів [ja], [jʌ], [jo], [ju], [wi], [we], [wa], [wʌ], [ii] (, які є комбінацією монофтонгів [a], [ʌ], [o], [u], [i], [i], [e] та напівголосних звуків

[j] та [w]. Деякі фонетисти виділяють ще 3 монофтонги [ɛ], [ø], [y], які на письмі позначаються літерами ㅐ, ㅑ, ㅓ, проте, як зазначають корейські та американські дослідники, у сучасній корейській мові немає суттєвої різниці між голосними [e] та [ɛ] (ㅐ та ㅑ), відповідно немає й розрізнення дифтонгів [we] - [wɛ] (ㅓㅐ - ㅓㅑ) та [je] - [jɛ] (ㅑㅐ та ㅑㅑ) [70, с. 23].

У корейській мові є 3 типи голосних звуків: монофтонги (прості голосні звуки), дифтонги та напівголосні звуки або глайди (англ. glides):

- монофтонги (з лат. *monophthong* від грецьк. *monos* – один + *phthongos* – звук) — прості звуки, яким властива артикуляційна й акустична однорідність [78, с. 56];
- дифтонги (з грецьк. *diphthongos* (*δίφθογγος*) – двоголосний; *di* – два, *phthongos* – звук) — двокомпонентні голосні звуки, що є сполученням двох голосних (складотворчого й нескладотворчого) у межах одного складу [18, с. 216];
- глайди (з англ. *glide* – «ковзання») — напівголосні звуки або апроксиманти, які мають властивості як голосних, так і приголосних, у зв'язку з цим в одних мовах такі звуки вважаються голосними, а в інших — приголосними [70, с. 22]. Напівголосні [w] та [j] корейської мови мають звукові властивості, подібні до [u] та [i] відповідно.

На відміну від української мови, де [j] є приголосним звуком, у корейській фонетиці [j] не виділяють окремим звуком, а звуки [ja], [jʌ], [jo], [ju] вважаються дифтонгами, оскільки формуються злиттям голосного [i]+[a]/ [ʌ], [o], [u]. При їхній артикуляції язик «ковзає» з положення, характерного для артикуляції [i] чи [u] в артикуляцію наступного голосного.

Голосні звуки корейської мови класифікують за такими характеристиками:

1. Місце творення.
2. Спосіб творення.
3. Лабіалізація (огублення).

Місце творення голосних визначають за рухом язика в горизонтальній площині. За місцем творення голосні звуки корейської мови поділяють на: голосні переднього ряду [i], [e], голосні середнього ряду [i̠], [ʌ], [a] та голосні заднього ряду [u] та [o].

Спосіб творення голосних визначається за рухом язика по вертикалі, тобто враховується ступінь підняття язикової спинки до піднебіння. За цим критерієм звуки корейської мови поділяють на голосні високого підняття [i], [i̠], [u], середнього [e], [ʌ], [o] та низького [a].

Лабіалізованими (огубленими) є голосні [u] [o], решта — [i], [e], [i̠], [a], [ʌ] — нелабіалізовані.

		РЯД		
		Передній	Середній	Задній
ПІДНЯТТЯ	Високе	i	i̠	<u>
	Середнє	e		<o>
		ɛ		ʌ
Низьке		a		

Таблиця 1.1. Голосні звуки корейської мови

У корейській мові розрізняють 19 приголосних звуків, які класифікують за місцем творення (за пасивним та активним мовним органом) та за способом творення.

За місцем творення приголосні корейської мови поділяють на:

1. Губні: губно-губні (білабіальні) – [p], [p*], [p^h], [m]
2. Язикові:
  - альвеолярні: [t], [t*], [t^h], [s], [s*], [n], [l]
  - альвеоло-палатальні: [tɛ], [tɛ*], [tɛ^h],
  - веллярні: [k], [k*], [k^h], [ŋ]

3. Глотковий: [h]

За способом творення розрізняють:

Зімкнено-проривні: [p], [p*], [p^h], [t], [t*], [t^h], [k], [k*], [k^h].

Носові: [m], [n], [ŋ].

Щілинні: [s], [s*], [h].

Африкати: [tɕ], [tɕ*], [tɕ^h].

Плавні (апроксиманти): [l].

Окрім того, у корейській мові існує поділ на слабкі, сильні та придихові приголосні. Так, зімкнено-проривні білабіальні [p], [p*], [p^h], альвеолярні [t], [t*], [t^h] та велярні [k], [k*], [k^h] приголосні поділяються на слабкі [p], [t], [k], сильні (напружені) [p*], [t*], [k*] та придихові [p^h], [t^h], [k^h].

Корейські дослідниці Шін Чі Йон і Ча Чже Ин проаналізувавши спектрограми слів визначили таку акустичну характеристику зімкнено-проривних звуків: на початку слів слабкі ([p], [t], [k]) та придихові ([p^h], [t^h], [k^h]) зімкнено-проривні приголосні вимовляються однаково з придихом, а усередині слів аспірацію мають лише придихові; у позиції між двома голосними (в середині слів) слабкі зімкнено-проривні ([p], [t], [k]) злегка одзвінчуються ([b/b̥], [d/d̥] [g/g̥]), тобто реалізуються як дзвінки непридихові звуки, на відміну від сильних та придихових, які не змінюють свого оригінального звучання і реалізуються як глухі сильні непридихові звуки та глухі придихові звуки відповідно. При вимові зімкнених проривних приголосних активний орган (язик) тісно змикається з пасивним (піднебіння). Під тиском повітряного струменя зімкнення з силою розривається і при цьому утворюється специфічний для цієї артикуляції вибух.

У кінцевій позиції під час артикуляції проривних приголосних не утворюється вибух, оскільки не відбувається розімкнення активних органів з пасивними: повітряний струмінь не випускається і не розриває перепону, тому в кінцевій позиції усі згадані звуки реалізуються як непроривні приголосні, тобто є «німими», без фонації.

Отже, на початку слова слабкі проривні реалізуються як глухі придихові, у середині — як дзвінкі непридихові звуки, а, у кінцевій позиції слова — як глухі непроривні приголосні ([p̄], [t̄], [k̄]).

Дослідники зазначають, що дзвінкість проривних приголосних залежить від мовця та темпу мовлення [70, с. 56-94]. Шін Чі Йон дослідила реалізацію проривних приголосних в корейській мові і дійшла висновку, що в середині слова переважає реалізація проривних як глухих придихових або напівпридихових, ніж як дзвінких непридихових проривних. Відповідно до цього більшість корейських філологів не розглядають дзвінкі непридихові зімкнено-проривні приголосні як окремі фонемі, і наголошують, що одзвінчення слабких звуків у середині слова є індивідуальною особливістю, і залежить від мовця, швидкості мовлення та фонетичного контексту. Основні алофони зімкнено-проривних фонем подано у табл. 1. 2.

За способом творення	За місцем творення	За напруженістю	Фонема	Основні алофони	Позиція
Зімкнено-проривні	Губні	слабкі	/p/	[p]	початок слова
				[b/ɸ]	між голосними
				[p̄]	абсолютний кінець
	Альвеолярні		/t/	[t]	початок слова
				[d/d̚]	між голосними
				[t̄]	абсолютний кінець
	Велярні		/k/	[k]	початок слова
				g/g	між голосними
				[k̄]	абсолютний кінець
	Губні/ альвеолярні/ велярні		сильні (напружені)	/p*/, /t*/, /k*/	[p*], [t*], [k*]
Губні/ альвеолярні/ велярні	придихові	/p ^h /, /t ^h /, /k ^h /	[p ^h], [t ^h], [k ^h]	початок складу	

Таблиця 1.2. Основні алофони зімкнено-проривних приголосних фонем корейської мови (за дослідженням Шін Чі Йон і Ча Чже Ин «Звуки корейської мови» 2013 р. (англ. «The Sounds of Korean»))

Відомості про артикуляційну базу корейської мови можна знайти у праці Л. Скалозуб «Зіставний опис приголосних сучасних корейської та російської мов» (рос. Сопоставительное описание согласных современных корейского и русского языков). Дослідниця визначає, що для корейських [t], характерна «апикальна передньоязикова артикуляція, при якій кінчик язика торкається не лише альвеоли, а й передніх різців» [44, с. 10]. Кінчик язика з прилеглою до нього передньою частиною спинки змикається з пасивними органами, утворюючи перешкоду. Язикове тіло в передній частині трохи підняте. Нижні зуби не зачіпаються язиком, а внутрішня поверхня переднього відрізка язика під час артикуляції може іноді торкатися лише альвеол і смужки ясен під нижніми різцями. Пасивними органами в артикуляції згаданих приголосних є не лише альвеоли, але й внутрішня поверхня верхніх різців. Під час артикуляції цієї групи фонем кінчик язика та прилегла до нього передня частина спинки змикаються з внутрішньою поверхнею різців і альвеолами над ними. Язик всією масою просувається уперед, передня частина спинки язика має більш-менш опуклу форму. Лише кінчик язика або кінчик язика разом з його переднім краєм змикається з верхніми різцями та їхніми альвеолами. Нижня щелепа опущена нижче, ніж у нейтральному положенні, а частина язика, що утворює перешкоду, перебуває на значній відстані від нижніх зубів [44, с. 10-15].

Придихові та сильні (напружені) передньоязикові ([t^h], [t*]) мають більш апікальну артикуляцію, ніж слабкі [t]. Язик притискається до передніх зубів та альвеол, тому розташовується далі від основи нижніх зубів і всієї нижньої щелепи. Слабкий [t] в інтервокальній позиції артикулюються з меншим підйомом передньої частини спинки язика, щелепа при цьому розкрита менше. Л. Скалозуб вважає їхню артикуляцію наближеною до дорсальної [44, с. 13].

Зімкнено-проривні [k], [k*], [k^h], за Л. Скалозуб, є глибоко задньоязикові, задня частина спинки язика контактує з м'яким піднебінням. Під час артикуляції язик торкається м'якого піднебіння таким чином, що в середині його м'язової випуклості утворюється заглибина.

Щілинні (фрикативні) приголосні звуки в корейській мові за місцем творення є альвеолярними [s] та [s*], які поділяються на слабкі [s] та напружені (сильні) [s*], та глотковим [h]. Альвеолярні фрикативні звуки утворюються у вузькому проході між передньою частиною кінчика язика та внутрішньою стороною верхніх зубів і альвеолярним гребенем. Місце артикуляції альвеолярних фрикативних приголосних змінюється в позиції перед голосним [i], напівголосним [j] та дифтонгом [wi]. Під впливом згаданих звуків альвеолярні фрикативні [s] та [s*] реалізуються як альвеоло-палатальні [ç] та [ç*]. У корейській мові альвеоло-палатальні фрикативні звуки артикуються так, що кінчик язика торкається нижніх зубів та нижніх ясен. Місце артикуляції глоткового фрикативного звука в ротовій порожнині визначається наступним голосним.

На початку слів слабкі фрикативні вимовляються з придихом. Як зазначають Шін Чі Йон і Ча Чже Ин, у середині слів між голосними (в інтервокальній позиції) у вимові слабких альвеолярних фрикативних придих майже не спостерігається, а глотковий фрикативний в позиції між голосними стає дзвінким [70, с. 73]. На відміну від зімкнено-проривних, слабкі та сильні фрикативні не одзвінчуються в інтервокальній позиції. Перед голосним [i] альвеолярні фрикативні звуки стають альвеоло-палатальними. Попередній голосний, однак, не впливає на місце артикуляції наступних фрикативних звуків.

С. Дж. Мун у 1997 році висунув гіпотезу, що слабкі фрикативні звуки не мають тієї ж якості одзвінчення, що спостерігається в інших слабких шумних приголосних, і, крім того мають аспірацію [78, с 58]. Основні алофони щілинних фонем подано у табл. 1. 3.

За способом творення	За місцем творення	За напруженістю	Фонема	Основні алофони	Позиція
Щілинні	альвеолярні	слабкі	/s/	[ɕ]	перед /j, i, wi/
				[s]	перед іншими голосними
		сильні (напружені)	/s*/	[ɕ*]	перед /j, i/
				[s*]	перед іншими голосними
	глотковий	-	/h/	[ç]	перед /j, i/ на початку слів
				[x]	перед /i/ на початку слів
				[ɸ ^w]	перед /u, o/ на початку слів
				[h]	перед іншими голосними на початку слів
				[j], [ɥ], [β], [ɦ]	дзвінкі варіанти в середині слів

Таблиця 1.3. Основні алофони щілинних фонем корейської мови (за дослідженням Шін Чі Йон і Ча Чже Ин «Звуки корейської мови» 2013 р. (англ. «The Sounds of Korean»))

Л. Скалозуб корейські [s] та [s*] та їхні палаталізовані варіанти визначає як дорсальні передньоязикові щілинні звуки. При артикуляції [s] і [s*] кінчик язика опущений до нижніх зубів, щілину утворює передня частина спинки язика. Найбільше зближення активного органу (язика) з пасивними при [s] і [s*] відбувається за альвеолами верхніх різців, між різцями та першими малими кутніми зубами.

Серед щілинних передньоязикових відсутні дзвінкі шумні та «шиплячі» двофокусні фонемі, які є характерними для багатьох європейських мов. «Це свідчить про специфічну особливість комплексу артикуляційних рухів і артикуляційної бази корейської мови», – наголошує дослідниця.

У корейській мові африкати або зімкнено-щілинні (звуки складної артикуляції, першим компонентом яких є зімкнення, а другим — щілина) [tɕ], [tɕ*], [tɕ^h] за місцем творення є альвеоло-палатальними (або препалатальними).

Корейські альвеоло-палатальні африкати артикуються так, що кінчик язика торкається або тільки нижніх зубів, або одночасно нижніх зубів і альвеол; плоский кінчик язика швидко торкається переднього піднебіння. Після тимчасового блокування повітряного потоку плоска частина кінчика язика трохи опускається, утворюючи вузьку щілину. Місце артикуляції африкатів збігається з місцем артикуляції альвеолярних фрикативних звуків в позиції перед голосним /i/.

Розрізняють слабкі, напружені та придихові африкати. Усі вони є глухими приголосними. Подібно до фрикативних африкати можуть реалізуватися лише на початку складу. Так само як і зімкнено-проривні, на початку слів при вимові слабких та придихових африкат помітно аспірацію (придих). Напружені ж африкати придиху не мають. У середині слів в інтервокальній позиції слабкі приголосні вимовляються без аспірації. Окрім того, на відміну від зімкнено-проривних приголосних, слабкі африкати в інтервокальній позиції здебільшого не реалізуються як дзвінкі звуки. Основні алофони африкат подано у табл. 1.4.

За способом творення	За місцем творення	За напруженістю	Фонема	Основні алофони	Позиція
Африкати	Альвеоло-палатальні	слабкі	te	te dz/dz̥	початок слів між голосними
		сильні (напружені)	te*	te*	абсолютний кінець
		придихові	te ^h	te ^h	абсолютний кінець

Таблиця 1.4. Основні алофони африкат корейської мови (за дослідженням Шін Чі Йон і Ча Чже Ин «Звуки корейської мови» 2013 р. (англ. «The Sounds of Korean»))

Л. Скалозуб визначає, що корейські африкати належать до дорсальних передньоязикових приголосних. Вони є палаталізованими звуками, але «водночас їхня м'якість не визначається додатковим середньоязиковим фокусом» [44, с. 29].

Усі корейські африкати утворюються одним рухом язика. Активним органом під час творення корейських африкат є широка передня частина спинки

язика. Кінчик язика не активний, він лише торкається нижніх зубів, не впираючись.

Передня частина спинки язика контактує з основами верхніх різців (внутрішньою верхньою частиною різців), альвеолами та ділянкою твердого піднебіння, що розташована позаду них. Місцем створення перешкоди є верхні різці, альвеоли та частина твердого піднебіння. Додаткові фокуси творення (середньоязикові чи задньоязикові) відсутні. Під час артикуляції не спостерігається жодних додаткових середньоязикових або задньоязикових фокусів.

Згідно з Л. Скалозуб, африкати є «особливим, єдиним фізіологічним утворенням; це зімкнений звук, який протиставляється артикуляції інших зімкнених завдяки уповільненню третьої фази артикуляції» [44, с. 29].

Особливостями артикуляції африкат є те, що:

- форма язика відрізняється від форми язика при артикуляції інших зімкнених приголосних;
- місце контакту активних і пасивних органів не тотожне відповідним контактам при творенні зімкнених;
- акустичний ефект щілинного завершення африкат (сповільненої третьої фази) повністю визначається початковою артикуляцією, місцем зімкнення (другою фазою) і не залежить від форми язика при творенні щілинних приголосних у цій мові.

Палаталізація корейських африкат не зумовлена наявністю другого середньоязикового фокуса, а визначається широкою площею контакту дорсальної частини язика з пасивними органами: основами верхніх різців, альвеолами та доволі широкою прилеглою ділянкою твердого піднебіння.

Звук [tɕ*] порівняно з [tɕ^h] є більш палаталізованим. Африкати мають дорсальну артикуляцію (утворюються широкою передньою частиною спинки язика), палаталізовані, що визначається збільшенням площі контакту передньо-середньої частини спинки язика з твердим піднебінням у ділянці між різцями та

першими-другими малими кутніми зубами, додаткові середньоязикові або задньоязикові фокуси відсутні.

Придихові відрізняються від гемінованих меншою площею дорсального контакту, тобто є менш палаталізованими; серед інтервокальних реалізацій аффрикат найменш напружені та з найменшою площею контакту артикуються слабкі аффрикати.

Носовими або зімкнено-прохідними за способом творення в корейській мові є звуки [m], [n] та [ŋ]. За місцем творення [m] – білабіальний, [n] – альвеолярний, [ŋ] – велярний. Білабіальні та альвеолярні носові звуки можуть виникати як на початку слова, так і в його кінці, тоді як велярний носовий звук у корейській мові реалізується лише в кінцевій позиції слова. Шін Чі Йон і Ча Чже Ин зазначають, що носії французької, італійської або японської мов часто аудіально сприймають корейські носові звуки на початку слова як дзвінки проривні, а не носові. При артикуляції носових приголосних увула опускається дуже пізно, тому артикуляція попереднього голосного залишається майже незмінною. Носові звуки на початку слова в корейській мові є коротшими та слабшими, ніж в англійській. Окрім того, регресивна назалізація голосних під впливом носових приголосних у корейській слабша, ніж в англійській: у корейській мові вони майже не назалізуються. Це показує, що навіть одна і та сама послідовність сегментів може вимовлятися по-різному залежно від узгодження часу роботи вокальних органів. В абсолютному кінці слів носові приголосні вимовляються без розімкнення. Основні алофони носових приголосних подано у табл. 1. 5.

За способом творення	За місцем творення	Фонема	Основні алофони	Позиція
Носові	Губні	m	m	початок
			m̃	абсолютний кінець
	Альвеолярні	n	n	початок
			ñ	абсолютний кінець
	Велярні	ŋ	ŋ	початок
			ŋ̃	абсолютний кінець

Таблиця 1.5. Основні алофони носових фонем корейської мови (за дослідженням Шін Чі Йон і Ча Чже Ин «Звуки корейської мови» 2013 р. (англ. «The Sounds of Korean»))

Л. Скалозуб розрізняє також палаталізовані носові [n], які є дорсальними приголосними в корейській мові [44, с. 44]. Передньо-середня частина язика є випуклою, кінчик язика спрямований донизу, до нижніх різців. Спостерігається просунутість тіла язика уперед. Щелепний кут у палаталізованого [n] збільшується порівняно з щелепним кутом при артикуляції [n].

Усі зімкнені передньоязикові приголосні є апікальними, тобто артикулюються кінчиком язика, при цьому все тіло язика підняте та випрямлене і випрямлений (частіше сплющений), увігнутість відсутня. Пасивними органами є верхні зуби (їхня основа), переважно різці та альвеоли за ними. Щелепний кут більш відкритий порівняно з нейтральним положенням. Придихові [t^h], сильні [t*] та слабкі [t], які розрізняються на рівні фонем, артикулюються апікально. Носові передньоязикові приголосні є менш напруженими з погляду м'язової активності язика. Імплозивні варіанти носових приголосних на палатограмах відрізняються більшою площею контакту з піднебінням.

Плавний приголосний [l] в корейському мовленні може реалізовуватися як альвеолярний боковий апроксимант [l] або як альвеолярний одноударний вібрант [ɾ]. На початку та в середині слів між голосними (в інтервокальній позиції) /l/ вимовляється як одноударний вібрант [ɾ].

Звук /l/ вимовляється як [l] у кінцевій позиції слова та після іншого /l/ (тобто при подвоєнні [l:]). Однак, попри те, що [l] і [ɾ] фонетично відрізняють, носії корейської мови не вважають їх окремими фонемами, а сприймають як алофони фонему /l/. Основні алофони плавного приголосного подано у табл. 1. 6.

За місцем творення	За способом творення	Фонема	Основні алофони	Позиція
Альвеолярні	Щілинний	l	l	абсолютний кінець, після /l/ (при подвоєнні)
	Вібрант		ɾ	початок та між голосними

Таблиця 1.6. Основні алофони фонему /l/ корейської мови (за дослідженням Шін Чі Йон і Ча Чже Ин «Звуки корейської мови» 2013 р. (англ. «The Sounds of Korean»))

За Л. Скалозуб, у кінці слів [l] є апікальним передньоязиковим невелиризованим, переважно двобічним сонорним. Передня частина спинки язика опукла. Довгий палаталізований [l:] також артикулюється апікально, але не має бокових щілин. В інтервокальній позиції [ɾ] артикулюється какумінально. Л. Скалозуб фіксує випадки артикуляції [ɾ] із такими ж боковими щілинами для повітря, як і при [l] у кінці слів, при цьому регулярне чергування ударів відсутнє, а переважає один удар з таким рисунком витримки, який нагадує короткочасне зімкнення [44, с. 54-56].

Дослідниця у підсумку визначає артикуляцію корейських звуків [l] і [ɾ] апікально-какумінальною, оскільки «для цих звуків у корейській мові важко провести межу між такими різновидами передньоязикової артикуляції, як апікальна та какумінальна» [44, с. 55].

Підсумувати артикуляційно-акустичну характеристику корейських приголосних звуків можна у табл. 1. 7.

За місцем творення		За способом творення	Фонема (хангиль)	Фонема (МФА)	Основні алофони (МФА)	Розташування
За активним	За пасивним					
Губні	Губно-губні (білабіальні)	Зімкнено-проривні	ㅍ	/p/	p	початок слова
					b/ɸ	між голосними
		Зімкнено-непроривні	ㅂ	/p*/	p̄	абсолютний кінець
					p*	початок складу
		Зімкнено-проривні	ㅃ	p ^h	p ^h	початок складу
Носові	ㅁ	m	m	початок		
			m̄	абсолютний кінець		
Язикові	Альвеолярні	Зімкнено-проривні	ㅌ	/t/	t	початок слова
					d/ɸ	між голосними
		Зімкнено-непроривні	ㄷ	/t*/	t̄	абсолютний кінець
					t*	початок складу
		Зімкнено-проривні	ㄸ	t ^h	t ^h	початок складу
Носові	ㄴ	n	n	початок		

		Щілинні	ㄴ		$\bar{n}$	абсолютний кінець	
			ㄷ	s	ɛ	перед /j, i, wi/	
					s	перед іншими голосними	
			ㄸ	s*	ɛ*	перед /j, i/	
					s*	перед іншими голосними	
	Плавні	ㄹ	l	l	абсолютний кінець, після /l/ (при подвоєнні)		
	Вібрант			r	початок та між голосними		
	Альвеолопалатальні	Африкати	ㄷ	tɛ	tɛ	початок слів	
					dz/dz̥	між голосними	
			ㄸ	tɛ*	tɛ*	абсолютний кінець	
			ㄸ	tɛ ^h	tɛ ^h	абсолютний кінець	
	Велярні	Зіmkнено-проривні	ㄱ	/k/	k	початок слова	
					g/g	між голосними	
		ㄱ			$\bar{k}$	абсолютний кінець	
		Зіmkнено-проривні			ㄱ	/k*/	k*
ㅋ					k ^h	k ^h	початок складу
Носові	ㅇ	ŋ	ŋ	початок			
				$\bar{ŋ}$	абсолютний кінець		
Глотковий	Фарингальний	Щілинний	ㅎ	h	ç	перед /j, i/ на початку слів	
					x	перед /i/ на початку слів	
					ɸ ^w	перед /u, o/ на початку слів	
					h	перед іншими голосними на початку слів	
					j, ɥ, β, fi	дзвінкі варіанти в середині слів	

Таблиця 1.7. Приголосні фонемі корейської мови

1.4. Артикуляційна база української мови за фонетичними джерелами

Систему вокалізму української мови становлять 6 голосних звуків: [o], [a], [y], [e], [и], [і], які на письмі передаються буквами: о, а, я, у, ю, е, є, и, і, ї.

Голосні української мови характеризують за:

- За способом творення: голосні високого підняття: [і],[у], високо-середнього: [и], середнього: [e],[o] та низького:[a].
- За місцем творення: голосні переднього ряду [і],[и],[e], голосні заднього [у],[o],[a].
- За губною активністю: лабіалізовані (огублені): [o],[у], нелабіалізовані: [a],[и],[e],[і].
- За ступенем відкриття ротової порожнини: широкі: (відкриті) [e],[o],[a], вузькі (закриті) [и],[і],[у]).
- За м'язовою напруженістю відкриті є менш напруженими, закриті – більш.

		РЯД		
		Передній	Середній	Задній
Підняття	Високе	і		<у>
	Високо-середнє	и		
	Середнє		е	<о>
	Низьке			а

Таблиця. 1.8. Голосні звуки української мови

Артикуляційній базі української мови властиві:

- Предорсальна артикуляція: передньоязикові тверді приголосні [д], [т], [з], [с], [дз], [ц], [н], [л], [р], [ж], [ш], [дж], [ч].
  - Апікальна: [л], [р], [л'], [р'].
  - Какумінальна: шиплячі [ж], [ш], [дж], [ч]

- Дорсальна із передньою локалізацією язика: передньоязикові м'які приголосні [д'], [т'], [з'], [с'], [дз'], [ц'], [н'], [л'], [р'], середньоязиковий [j], голосні [i],[и],[е]
- Дорсальна із задньою локалізацією язика: задньоязикові [г], [к], [х] та глотковий (фарингальний) [ґ], губні приголосні [б], [п], [в], [ф], голосні [у], [о], [а].

Як характерну ознаку артикуляції українських звуків дослідники також вказують активну роботу губ. Аналізуючи приголосні звуки Л. Прокопова відзначає «відносну зосередженість артикуляційних рухів... у передній частині ротової порожнини і певну скерованість дії кінчика язика у напрямі до зубів і ясен» [41. с. 208] та зауважує, що «значна кількість приголосних твориться й при зосередженні артикуляційних рухів в інших частинах ротової порожнини – середній і задній» [41. с. 208].

О. Бас-Кононенко визначає, що найвагомішою тенденцією в артикуляторній базі української мови є відсунута назад локалізація артикуляторних типів, більшість яких становлять непередні артикуляції [4, с.57-71].

Іншими особливостями АБ українського мовлення за О. Бас-Кононенко є:

- компактність артикуляційного простору (невеликі відстані між передніми та задніми артикуляційними максимумами, що сприяє їхній диференціації).
- закритість передніх дорсальних артикуляцій через підняття всього тіла язика при апікальності та відкритість задніх артикуляцій у класі задніх дорсальних через глибоку задню дорсальність;
- висока диференційованість задніх дорсальних звуків за локалізацією артикуляційних максимумів;
- домінування артикуляцій із задньою локалізацією;
- висока артикуляційна напруженість, яка набуває фонологічної значущості та стає типовою рисою системи.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Отже, артикуляційна база мови постає як системна модель стійких і повторюваних артикуляційних установок, що забезпечують реалізацію звуків

конкретної мовної системи. Її формування зумовлене характерним для кожної мови поєднанням рухів мовних органів, локалізацією артикуляційних фокусів, ступенем м'язової напруженості та типом фонаційної реалізації.

Для дослідження артикуляційної бази найбільш ефективним є експериментально-фонетичний метод, зокрема прийом прямого палатографування, який дає змогу простежити характер контактів активних і пасивних мовних органів під час творення звуків. Такий прийом дозволяє отримати наочні й об'єктивні дані, що можуть бути використані як для академічного аналізу, так і для дидактичних цілей.

Розглянувши наукові розвідки присвячені дослідженням артикуляції звуків корейської мови, зауважимо, що наявна інформація не є однозначною, а тому постає необхідність в розширенні експериментально-фонетичного матеріалу для об'єктивного опису артикуляційних баз.

Артикуляційна база корейської мови вирізняється високим ступенем варіативності звуків залежно від позиції у слові, відсутністю дзвінких шумних передньоязикових приголосних, палаталізованих африкат, а також тричленним протиставленням приголосних за фонаційною ознакою (слабкі – сильні – придихові).

Артикуляційна база української мови характеризується компактністю артикуляційного простору, активністю передньої частини ротової порожнини, високим ступенем м'язової напруженості артикуляторів і чітким протиставленням звуків за твердістю/м'якістю. Теоретичне осмислення артикуляційної бази як феномену, що репрезентує артикуляційний профіль мови, створює основу для подальшого зіставного аналізу її реалізації в конкретних мовах — українській та корейській.

РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ АРТИКУЛЯЦІЙНИХ БАЗ УКРАЇНСЬКОЇ І КОРЕЙСЬКОЇ МОВ (НА ОСНОВІ ПАЛАТОГРАМ).

2.1. Зіставний аналіз артикуляції голосних звуків [ɑ], [ʌ], [o], [u], [i], [i], [e] корейської мови та [o], [a], [y], [e], [и], [i] української мови (за палатограмами)

Язикову артикуляцію голосних і приголосних звуків корейської мови аналізуємо за палатограмами диктора ЙДЖ — носієм корейської мови, та теоретичною базою, наявною у фонетичній літературі. Українські — за палатограмами дикторів — носіїв українського літературного мовлення (інформація про дикторів — див. додаток 1).

Як зазначає Н. Тоцька, «голосні звуки не мають виразної локалізації». Найістотнішим при творенні голосних звуків є зміна об'єму та форми порожнин мовного апарату (ротової, носової, фарингальної), які виконують функції резонаторів [49, с.86].

Місце творення голосних визначається за рухом язика по горизонталі, спосіб творення, тобто ступінь підняття спинки язика — по вертикалі. Голосні [i] та [e] корейської мови визначають як голосні переднього ряду. На палатограмах диктора ЙДЖ (мал. 2.1. (А, Б)) спостерігаємо вузькі двобічні смуги, що простягаються до зони іклів, так само як і голосні переднього ряду української мови у диктора АВ (мал. 2.2.), що свідчить про передню дорсальність голосних.

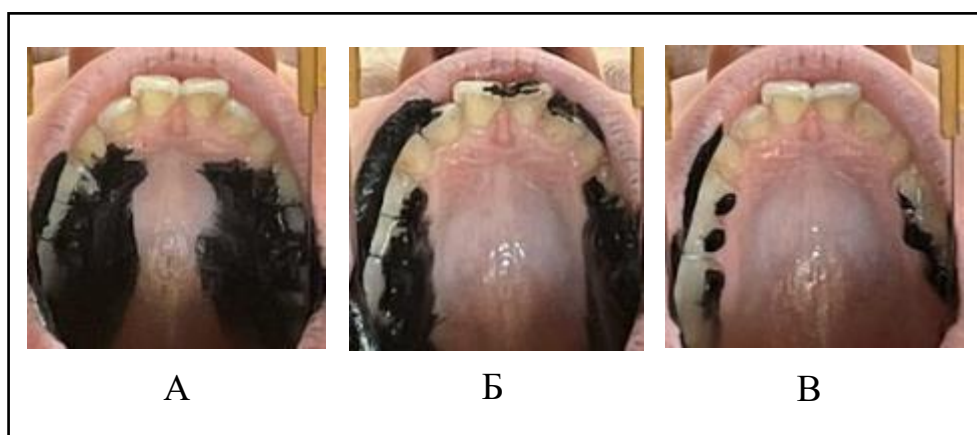
Голосні [i] та [ɑ] корейської мови за класифікацією належать до голосних середнього ряду (див. табл. 1.1). На мал. 2.1. на палатограмі [i] (В) високого підняття диктора ЙДЖ спостерігаємо широкі бічні контактні смуги, що починаються від зони премолярів (малих кутніх зубів) і простягаються аж за моляри (7-мі зуби). У корейській мові [ɑ] — голосний середнього ряду (див. табл. 1.1). Язик просунутий уперед, має заокруглену опуклу форму і впирається боками у моляри. На палатограмі диктора ЙДЖ на це вказують лівобічні сліди контакту у зоні премолярів-молярів (на рівні 4-6 зубів).

Малюнок 2.1. Фотопалатограми голосних переднього (А, Б) і середнього (В, Г) рядів корейської мови диктора ЙДЖ: А — [i], Б — [e], В — [ɨ], Г — [ɑ]

Під час артикуляції голосних переднього ряду [e], [и], [i] української мови язикове тіло просунене вперед та перебуває у середньо-передній зоні ротової порожнини. Форма язика — дорсальна з передньою локалізацією, тобто заокруглена опукла, просунена уперед.

При артикуляції українського голосного [i] язик залишає ширші контактні смуги, ніж при артикуляції корейського. Помічаємо, що під час артикуляції голосного [e] як корейської (мал. 2.1 (Б), мал.2.2 (В)), так і української мови, бічні контакти язика з внутрішнім краєм зубів є набагато вужчими, ніж при артикуляції голосного [i] корейської мови та голосних [i] та [и] української мови (мал. 2.2).

Малюнок 2.2. Фотопалатограми голосних переднього ряду української мови диктора АВ: А — [i], Б — [и], В — [e]

Артикуляція українського [и] дає широкі несиметричні контакти, проте вони вужчі, ніж при [і], що свідчить про більшу відкритість цього звука й деяке просунення його назад проти [і].

Під час артикуляції голосного високого підняття [u] корейської мови на палатограмах диктора ЙДЖ фіксуємо двобічні відбитки язика, що доходять до зони молярів (мал. 2.3 (А)). Голосний середнього підняття [o] дає нерівномірні відбитки язика: праворуч сліди на рівні 5-6 зубів (других премолярів–перших молярів) та двобічні симетричні відбитки в зоні м'якого піднебіння мал. 2.3 (Б)). Голосний середнього підняття [ʌ] на палатограмі дав однобічний контакт на рівні 6-7 зубів (1-2 молярів). Форма язика ймовірно дорсальна задня.

Малюнок 2.3. Фотопалатограми голосних заднього ряду корейської мови диктора ЙДЖ: А — [u], Б — [o], В — [ʌ]

На палатограмах диктора АВ (мал. 2.4), голосні [y] та [o] язик дає мінімальні контакти.

Малюнок 2.4 Фотопалатограми голосних переднього ряду української мови диктора АВ: А — [y], Б — [o], В — [a]

При артикуляції [у] на палатограмі можна помітити точковий відбиток, який доходить перших молярів (6-х зубів), що свідчить про дорсальну форму язика із задньою локалізацією.

Голосний [о] дає однобічні сліди, що проходять по внутрішній поверхні 4-6 зубів. Голосний низького підняття заднього ряду [а] не дає жодних контактів.

2.2. Зіставний аналіз артикуляції задньоязикових приголосних [к], [к*], [к^h], [х] корейської мови та [к], [г], [х], і глоткового [г] української мови (за палатограмами складів)

Приголосні корейської мови аналізуємо за палатограмами диктора ЙДЖ, носія корейської мови (інформація про дикторів – див. додаток 1).

Приголосні [к], [к*], [к^h] корейської мови та [г], [к], [х] української мови за місцем творення є задньоязиковими велярними, про що свідчать відбитки на палатограмах у зоні великих кутніх зубів (молярів) (мал. 2.5-2.6.). Приголосний [г] утворюється у нижній частині глоткової порожнини завдяки зближенню кореня язика зі стінкою глотки.

За формою язика і його локалізацією [г], [к], [х], [г] та [к], [к*], [к^h], [h] – дорсальні задні: при їхній артикуляції середня частина спинки язика залишає сліди на твердому піднебінні (у зоні молярів), що зумовлюється заокругленою вгору спинкою язика із задньою локалізацією.

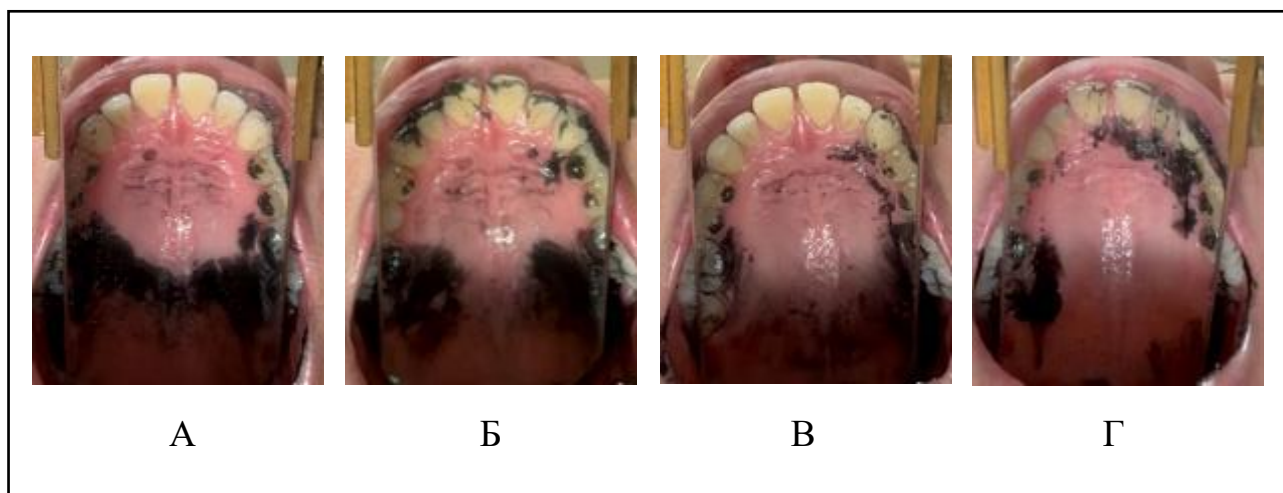
На палатограмах корейських задньоязикових приголосних [к], [к*], [к^h] диктора ЙДЖ (мал. 2.5.) простежуємо таке:

1) слабкий приголосний [к] (мал А) дає відбитки, подібні до українських [г] та [к] (мал. А, Б). Під час артикуляції язик заокруглюється і торкається м'якого піднебіння, утворюючи зімкнення, показником якого на палатограмах є досить широка горизонтальна смуга-перетинка, що проходить в зоні великих кутніх зубів (у диктора АВ, розташовується глибше, ніж у диктора ЙДЖ);

2) під час артикуляції придихового приголосного [к^h] на палатограмі спостерігаємо симетричні невеликі відбитки на піднебінні у зоні великих кутніх зубів, по середині піднебіння видно незабарвлений простір, що свідчить про утворення щілини. Зімкнення відсутнє.

3) на палатограмі напруженого [k*] зімкнення є досить умовним і виходить за межі 7-х зубів, що може підтверджувати глибоку велярність, визначену Л. Скалозуб [42]. Аналізуючи вимову північнокорейських дикторів, дослідниця визначає два фокуси зімкнення під час артикуляції напруженого [k*]: задньої частини спинки язика з м'яким піднебінням (увулою) і кореня язика зі стінкою верхнього фаринкса. Наявність бокових слідів у зоні премолярів на палатограмі диктора ЙДЖ може бути впливом артикуляції [a], який у корейській мові є голосним середнього ряду. Язик просунутий уперед і впирається боками у моляри, що і дає контакт у зоні премолярів на палатограмах. Відповідно до цього усі задньоязикові велярні приголосні не матимуть глибокої артикуляції в поєднанні з [a].

4) артикуляція [xa] є або глибоко велярною, або глотковою. На палатограмі є ледь помітні розмиті сліди, що починаються за 8-ми зубами у зоні м'якого піднебіння. Прикметною є сильна аспірація, яку спостерігаємо за відеозаписом.

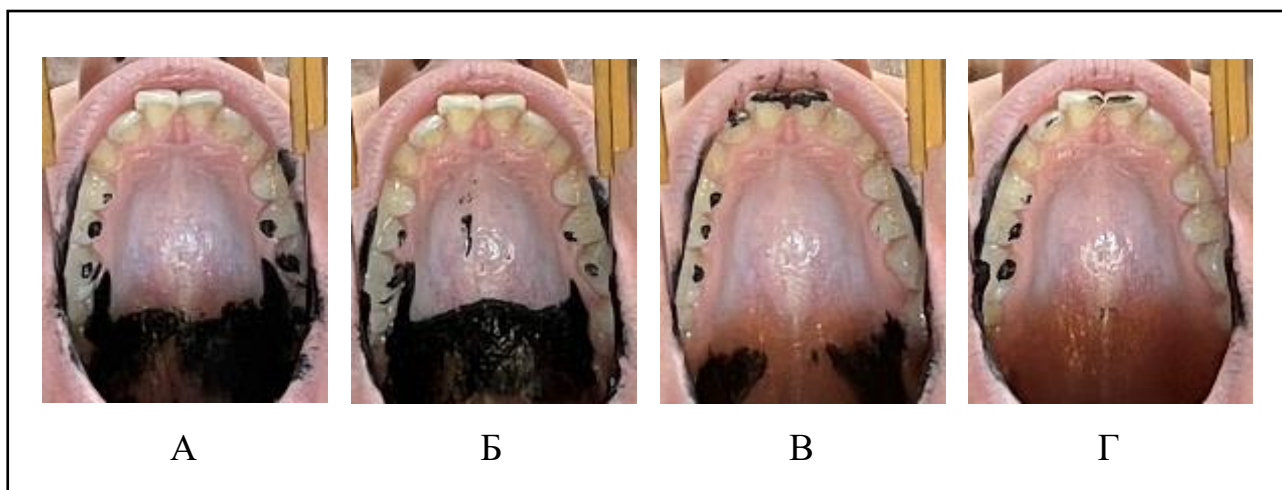

Малюнок 2.5. Фотопалатограма складів корейської мови диктора ЙДЖ: А — склад [ka], Б — склад [k^ha], В — склад [k*a], Г — склад [xa]

Українські задньоязикові приголосні [ɣ], [к], [х] артикуються задньою частиною спинки язика, яка утворює зімкнення з м'яким піднебінням. За способом творення, [ɣ], [к] є зімкненими. Показником зімкнення на палатограмах диктора АВ є відбиток язика у вигляді горизонтальної досить широкої смуги-перетинки, що проходить в зоні великих кутніх зубів (мал. 2.6).

Спостерігаємо, що при вимові приголосного [ɣ] контактна смуга є трохи вужчою за контактну смугу, утворювану при вимові [k], що є показником акустичної характеристики за співвідношенням голосу та шуму (глухі дають ширший відбиток на палатограмах).

Приголосні [ɣ] та [x] — щілинні, що показує перервана контактна смуга.

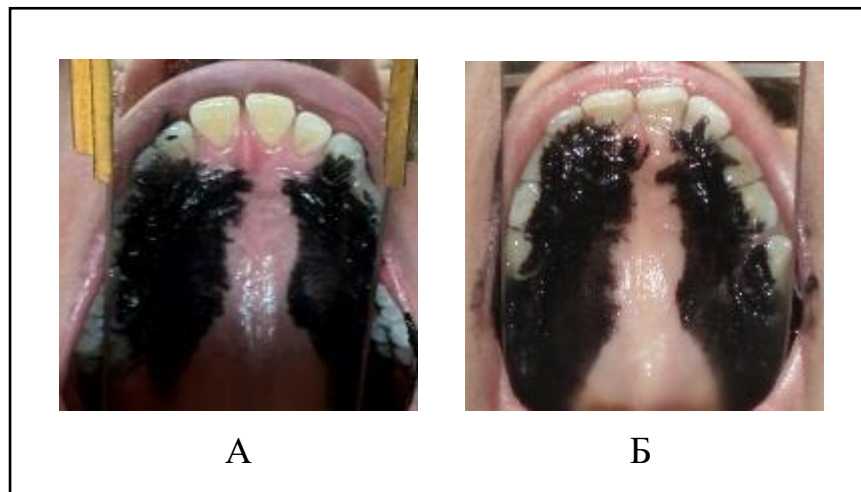
Малюнок 2.6. Фотопалатограма складів української мови диктора АВ: А — склад [га], Б — склад [ка], В — склад [ха], Г — склад [га]

Фокус творення [ɣ] виходить за межі м'якого піднебіння, тому на палатограмі щілини не спостерігаємо.

2.3. Зіставний аналіз артикуляції середньоязикового корейського та українського [j] (за палатограмами складів)

Під час зіставленні палатограм корейського (А) та українського [j] (Б) спостерігаємо абсолютну подібність в артикуляції: середня частина язикової спинки піднімається до твердого піднебіння боковими кряями, утворюючи посередині вузьку щілину. На палатограмах рівномірна смуга контакту переривається, утворюючи посередині вузьку щілину, а бокові смуги углиб піднебіння розходяться (мал .2.7.).

Отже, корейський та український [j] є середньоязиковим (палатальним) за місцем творення та щілинним за способом.

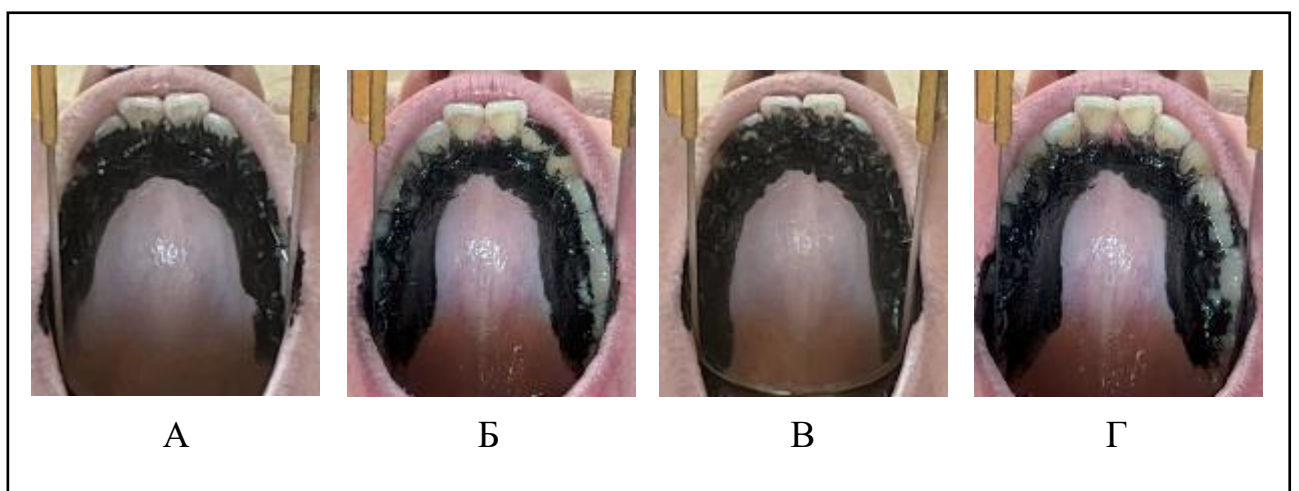

Малюнок 2.7. Фотопалатограма складу [ja]: А — корейської мови диктора ЙДЖ, Б — української мови диктора ОД

2.4. Зіставний аналіз артикуляції корейських [t], [t*], [t^h] та українських [т], [д] (за палатограмами складів)

За місцем творення приголосні [t], [t*], [t^h] корейської мови і [т], [д] української мови є передньоязиковими. Язикове тіло максимально просунене вперед, має плоску предорсальну форму, контакт із верхніми різцями має кінчик і передня частина спинки язика.

За пасивним органом приголосні [т], [д] української мови є зубними. На палатограмах дикторів на це вказує те, що передній край відбитка проходить по

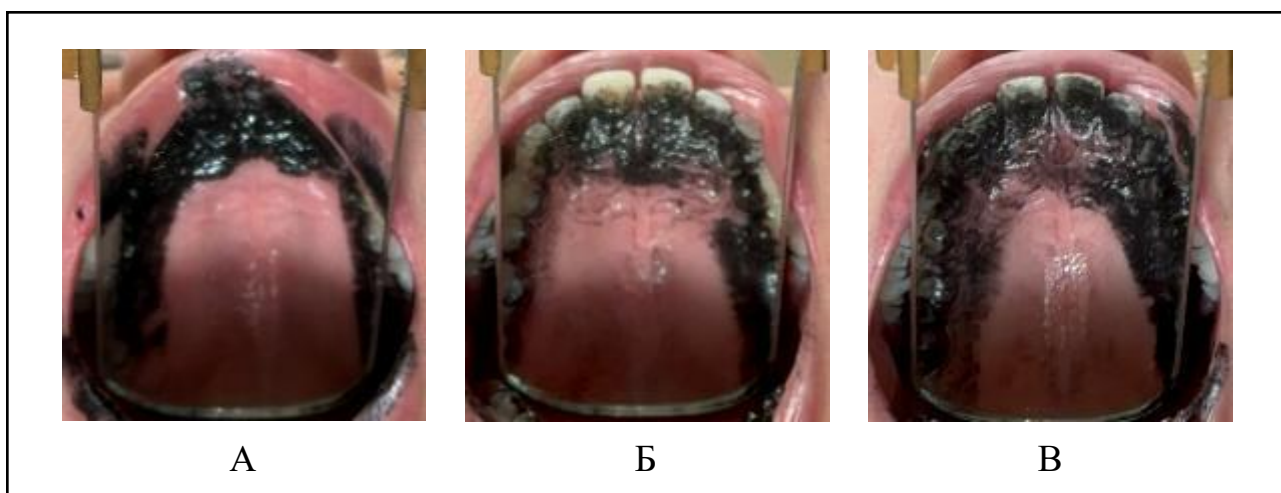
Малюнок 2.8. Фотопалатограма складів української мови диктора АВ: А — склад [да], Б — склад [д'а], В — склад [та], Г — склад [д'а]

внутрішній поверхні різців (мал. 2.8. А, В). У м'яких приголосних [т'], [д'] контактна смуга є ширшою, а передній край проходить по межі внутрішньої поверхні різців та альвеол, що вказує на зубно-альвеолярний фокус (мал. 2.8. Б, Г).

За способом творення [t], [t*], [t^h] корейської мови та українських [т], [д], [т'], [д'] української мови є зімкнено-проривними: язик торкаючись внутрішньої поверхні зубів та альвеол залишає на палатограмах суцільну, рівномірну, неперервану смугу контакту. Бокові смуги углиб піднебіння розходяться, що вказує на відсутність другого фокуса (мал. 2.8–2.9)

Спостерігаємо, що при вимові приголосного [д] контактна смуга є трохи вужчою за контактну смугу, утворювану при вимові [т], що є показником акустичної характеристики за співвідношенням голосу та шуму (мал. 2.8., А, В).

Для української вимови типовою є артикуляція зімкнених передньоязикових [т], [д], [т'], [д'], яка дає на палатограмах рівномірні підковоподібні відбитки однакової ширини (мал. 2.8). На палатограмах диктора ЙДЖ спостерігаємо, що корейські [t], [t^h], [t*] дають передній широкий відбиток і вужчі бокові, що, очевидно, є типовою рисою для корейської вимови і відмінною для української.

Малюнок 2.9. Фотопалатограма складів корейської мови диктора ЙДЖ: А — склад [ta], Б — склад [t^ha], В — склад [t*a]

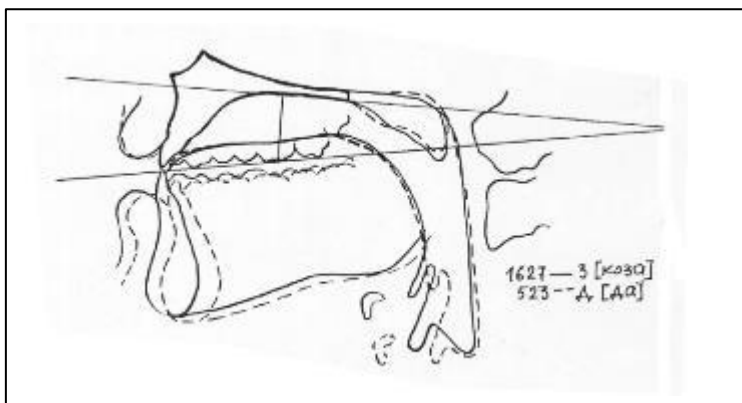
Найбільше максимальне артикуляційне зусилля вкладається в передню зону під час вимови придихового [t^h] і напруженого [t*]. Контактна смуга, яку залишає язик при вимові слабкого [t] у складі з [a] є вузкою, ніж контактні смуги сильного [t*] та придихового [t^h]. Найширший відбиток залишає язик при артикуляції сильного [t*] (мал 2.9).

Іншою відмінною рисою корейської артикуляційної бази є придихова вимова приголосних. Приголосний [t^h] артикулюється сильнішим потоком видихуваного повітря, що спостерігаємо за відеозаписом диктора ЙДЖ.

2.5. Зіставний аналіз артикуляції корейських [s], [s*], [ɛ], [ɛ*] та українських [c], [з], [ж], [ш] (за палатограмами складів)

До передньоязикових за місцем творення належать приголосні [s], [s*] корейської мови та [c], [з], [c'], [з'] української мови.

За кінорентгенограмою визначаємо, що під час артикуляції [c] та [з] язикове

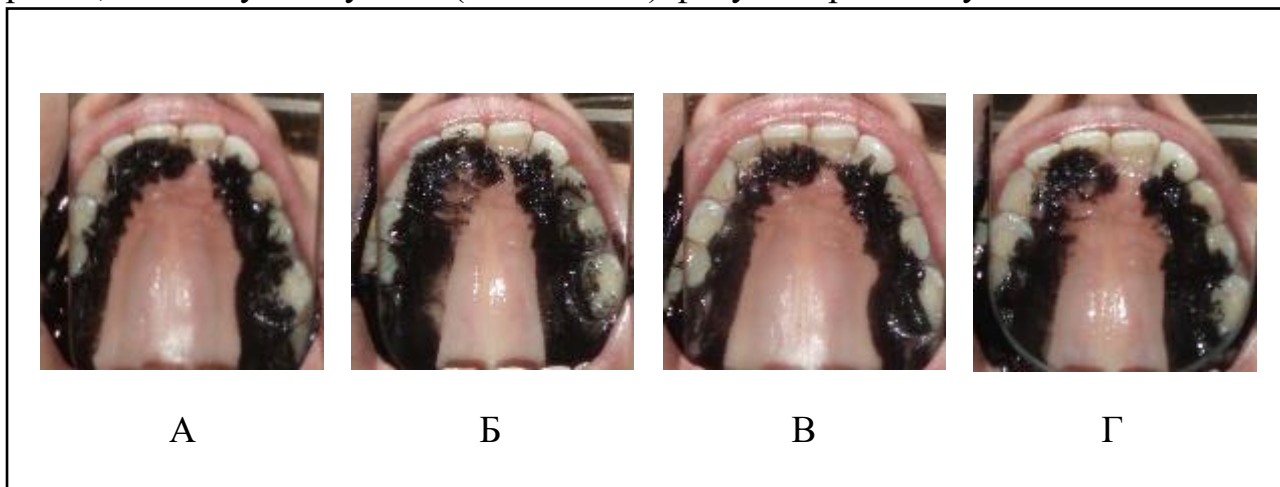

Малюнок 2.10. Кінорентгенограма звука [з] української мови у слові [коза] диктора ВС

вузька щілина між язиком і верхніми зубами. (мал 2.10).

тіло просувається вперед, має предорсальну плоску форму, і кінчиком торкається нижніх зубів. У щілинних свистячих зближення нижньої і верхньої щелеп дуже істотне. Щелепний кут мінімальний. Кінчик язика опускається навпроти різців, унаслідок чого утворюється

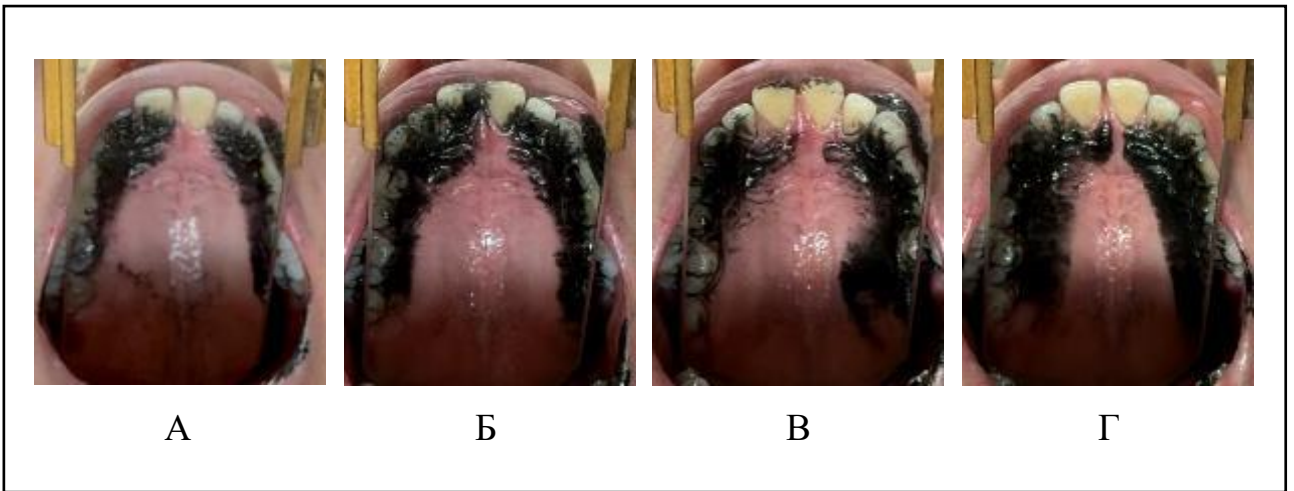
На палатограмах твердих [с], [з] і м'яких [с'] та [з'] української мови диктора ОД на мал. 2.11. передній край відбитка проходить по внутрішній поверхні різців, що вказує на зубний (дентальний) фокус творення звуків.

Малюнок 2.11. Фотопалатограма складів української мови диктора ОД: А — склад [за], Б — склад [з'а], В — склад [са], Г — склад [с'а]

За способом творення передньоязикові [с], [з] є щілинними, серединними. На це вказує суцільна, рівномірна контактна смуга, що переривається уздовж центральної лінії різців, утворюючи вузьку щілину (у диктора щілина трохи зміщена у правий бік, що є варіантом норми). Бокові смуги углиб піднебіння розходяться, що вказує на однофокусність. М'які передньоязикові щілинні [с'] та [з'] відрізняються від твердих більшою площею контакту: контактна смуга є ширшою, ніж у [с] та [з] (мал. 2.11).

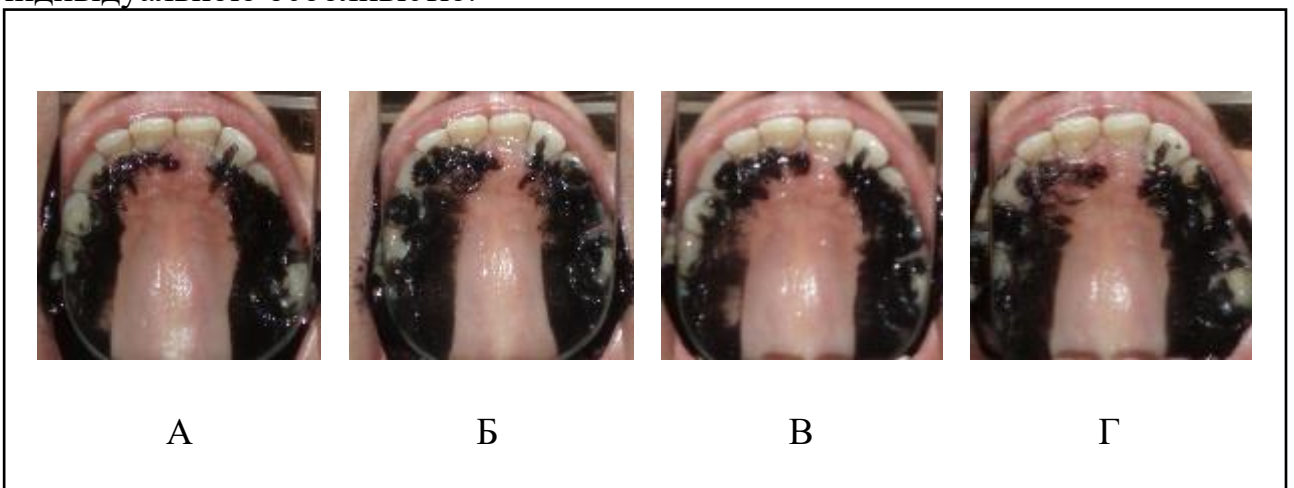
Як і [с], [з], [с'] [з'] української мови, так і [sa], [s*a], [e'i], [e'a (s'a)] корейської мови за способом творення є щілинними серединними. На палатограмах диктора ЙДЖ спостерігаємо, що язик залишає відбитки суцільної контактної смуги, що переривається уздовж центральної лінії різців (мал. 2.12). Щілина трохи зміщена праворуч, розташована навпроти правого першого різця (мал.) Ширина щілин неоднакова: в [e'a (s'a)] бачимо зовсім вузьку незабарвлену лінію. Площа контакту сильного [s*] є ширшою, що свідчить про більшу м'язову напруженість.

Малюнок 2.12. Фотопалатограма складів корейської мови диктора ЙДЖ: А — склад [sa], Б — склад [s*a], В — склад [ε'і], Г — склад [ε'a (s'a)]

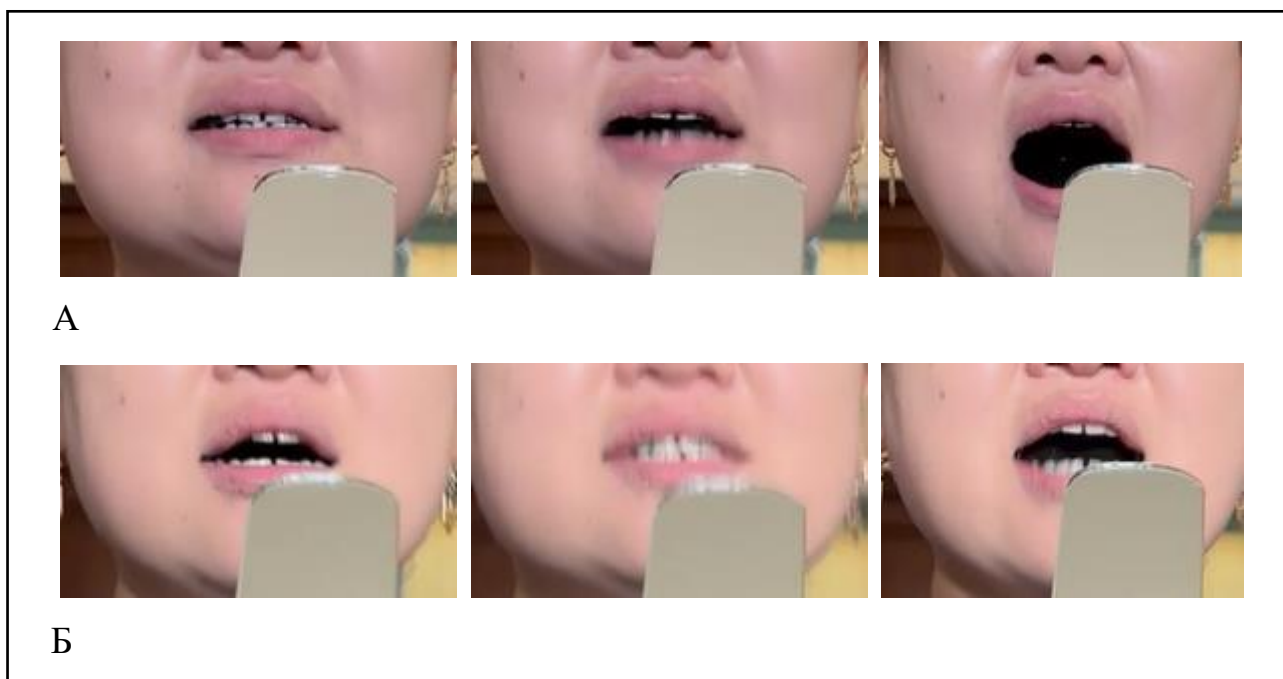
Порівнюючи палатограми диктора ЙДЖ, помічаємо, що в [sa] та [s*a] сліди є на внутрішній поверхні різців, що вказує на зубний фокус, а в [ε'і], [ε'a (s'a)] передній край відбитка доходить до зони різців, не покриваючи їх, отже фокус творення у [ε'і] та [ε'a (s'a)] — зубно-альвеолярний (мал. 2.12. В, Г). За слуховим аналізом, [ε'і], [ε'a (s'a)] близькі до шиплячих.

Знаходимо подібність артикуляції [ε'і] корейської мови диктора ЙДЖ з вимовою напівпом'якшених [ш':а] та [ж':а] української мови диктора ОД (мал. 2.13. Б, Г) та подібність [ε'a (s'a)] (мал. 2.12. Г). Артикуляція диктора ОД є індивідуальною особливістю.

Малюнок 2.13. Фотопалатограма складів української мови диктора ОД: А — склад [жа], Б — склад [ж':а], В — склад [ша], Г — склад [ш':а]

Оскільки губна артикуляція українських шиплячих [ж], [ш] та свистячих [з], [с] відрізняється: під час свистячих губи напружуються і розтягуються, а артикуючи шиплячі, заокруглюються і випинаються наперед, порівнюємо і губну артикуляцію корейських [s] і [s'] (мал. 2.14). Губи під час вимови [s], [s*] і [s'a] однаково тонко розтягуються і притискаються до зубів. Лабіалізація відсутня.

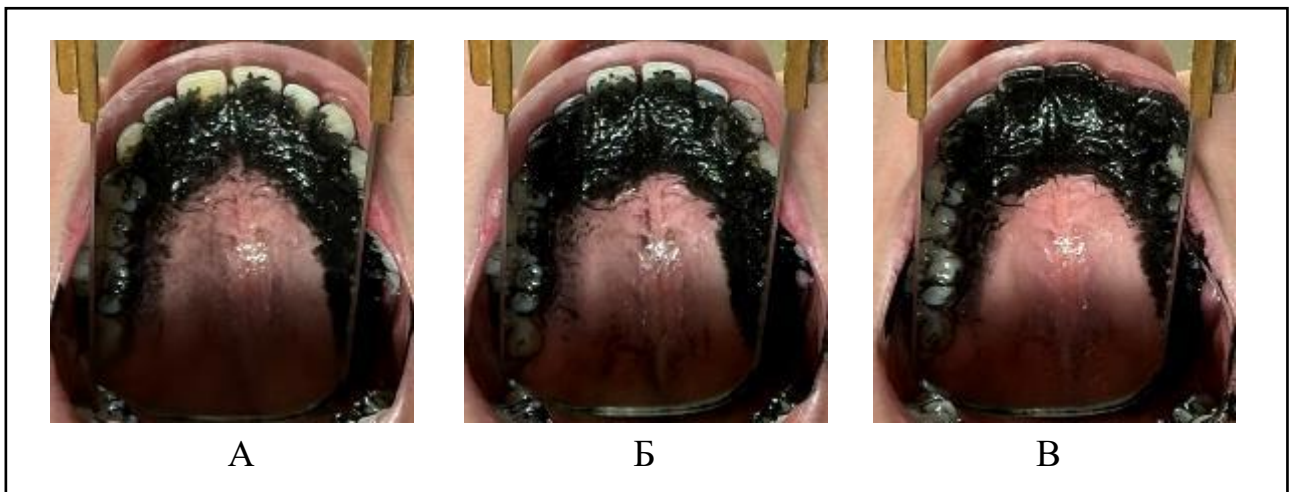

Малюнок 2.14. Губна артикуляція [sa] і [s'a] диктора ЙДЖ: А — склад [sa], Б — склад [s'a]

2.6. Зіставний аналіз артикуляції [tɛ], [tɛ*], [tɛ^h] та українських [дж], [ч] (за палатограмами складів)

Приголосні африкати [tɛ], [tɛ*], [tɛ^h] корейської мови, як і [t], [t*], [t^h], за місцем творення є передньоязиковими зубними (дентальними). На палатограмах диктора ЙДЖ передній край контакту проходить по внутрішній поверхні різців. Найбільшу площу контакту спостерігаємо у зоні різців та іклів (мал. 2. 15).

На палатограмах диктора ЙДЖ під час артикуляції африкат [tɛ], [tɛ^h], [tɛ*], маємо суцільну, рівномірну, неперервану контактну смугу, що є показником зімкнення. Сліди контакту повністю покривають зону різців та іклів, тобто язик торкається всієї внутрішньої поверхні зубів та їхніх альвеол.

Малюнок 2.15. Фотопалатограма складів диктора ЙДЖ: А — склад [tea], Б — склад [te^ha], В — склад [te*^a]

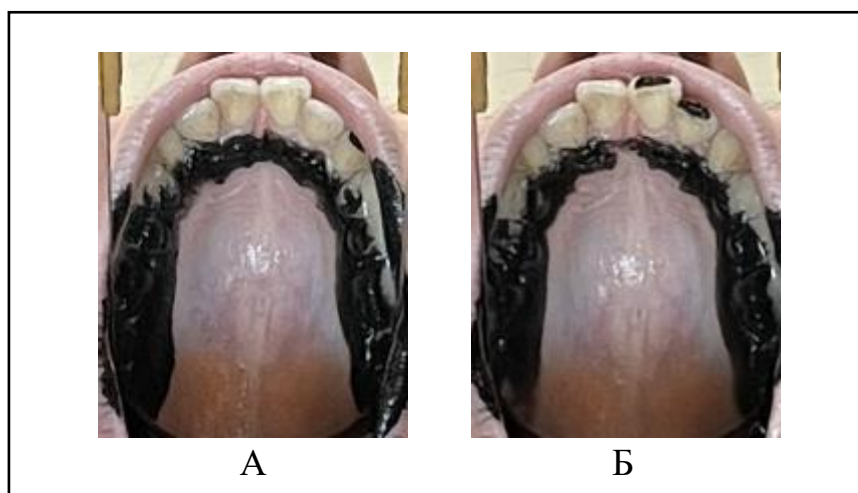
Площа контакту більша ніж при вимові передньоязикових зімкнених [t], [t^h], [t*] (мал. 2.9), що може свідчити про м'якість звуків, спричинену дорсальною формою язика. Кінчик язика торкається різців та альвеол, утворюючи зімкнення, передня частина спинки язика заокруглюється і наближається до твердого піднебіння.

Аналізуючи палатограми диктора ЙДЖ не спостерігаємо щілини для проходження повітря, тобто, очевидно, що у корейських [te], te^h, [te*] основна концентрація артикуляційних зусиль припадає на зімкнення. Щілинність слабша або й взагалі відсутня, оскільки нівелюється під впливом зімкнення. Це підкріплює висновки, зроблені Л. Скалозуб про те, що корейські африкати є «самостійними зімкненими приголосними особливого творення, а не сумою зімкненої та щілинної артикуляцій: їхня загальна тривалість лише незначно перевищує тривалість зімкнених приголосних» (42. с. 41).

Українські африкати [дж] і [ч] за місцем творення за активним мовним органом є передньоязиковими і вимовляються на місці творення шиплячих [ж] та [ш].

Під час артикуляції [дж] і [ч] широкий кінчик язика притискається до переднього краю твердого піднебіння, утворюючи легке та нетривке зімкнення, подібного як при вимові [т] чи [д], що далі поступово переходить у щілину, як у

шиплячих [ш] та [ж]. Одночасно з цим задня частина спинки язика наближається до переднього краю м'якого піднебіння. Приголосні [дж] і [ч] — двофокусні звуки. На палатограмах бачимо, що передній край відбитка язика проходить по альвеолах. На різцях язик не залишає слідів, отже, за пасивним мовним органом [дж], [ч] — альвеолярні (мал. 2.16.).

Малюнок 2.16. Фотопалатограма складів диктора АВ: А — склад [джа], Б — склад [ча]

За способом творення [дж], [ч] — зімкнено-щілинні (афrikати). На палатограмах диктора АВ суцільна неперервна контактна смуга (що є показником зімкнення) звужується і переривається навпроти перших різців, що вказує на місце, де зароджується щілина. На палатограмі [ч] (мал. 2.16. Б) щілина є більш помітною.

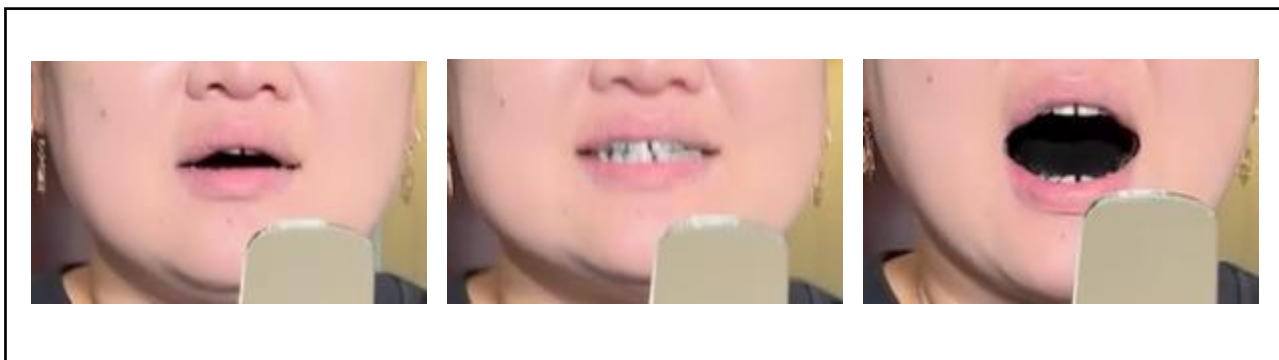
Відмінною рисою від корейських афrikат є те, що щілинний елемент в українських афrikатах сильніший та триваліший, ніж зімкнення. Фаза зімкнення коротка, майже умовна, на що вказує зовнішня суцільна лінія контакту, внутрішня утворює ніби «дзьобик», тобто основне артикуляційне навантаження йде на щілину. Як зазначає Прокопова, «афrikата артикулюється на місці щілинного елемента тоді, коли цей елемент сильніший, і, навпаки, на місці зімкненого елемента, якщо він вимовляється сильніше» [41, с. 67].

Активну участь в артикуляції українських африкат [дж] [ч] беруть губи: напружуючись, випираються наперед, умовно формуючи квадрат. (мал. 2.17)

Малюнок 2.17. Вимова складу [ча] української мови диктора АВ

Під час артикуляції африкат корейської мови [tɕ], [tɕ^h], [tɕ*] за відеозаписом вимови диктора ЙДЖ лабіалізації не спостерігаємо (мал. 2.18). Губи напружуються, злегка розтягуються і притискаються до зубів

Малюнок 2.18. Вимова складу [tɕa] корейської мови диктора ЙДЖ

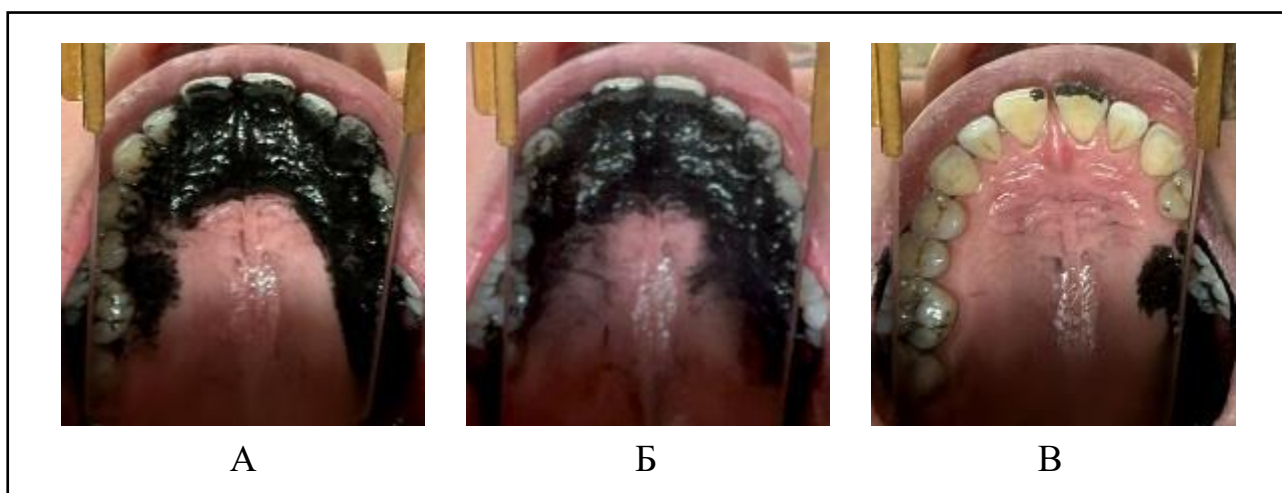
2.7. Зіставний аналіз артикуляції приголосних [n], [ŋ] корейської мови та українських [n] (за палатограмами складів)

Місце творення передньоязикових носових [n] та [n'] корейської мови збігається з місцем творення [ta], [t^ha], [t*^ha]: язик локалізується в передній частині ротової порожнини і торкається передніх зубів. (мал. 2.19).

За пасивним мовним органом [n], [n'] —зубні (дентальні). На палатограмах диктора ЙДЖ бачимо, що язик контактує із зубами та прилеглими альвеолами: відбиток у вигляді контактної смуги проходить про внутрішній поверхні різців, майже повністю покриваючи їх, та їхніх альвеолах (мал. 2.19).

Контактна смуга є суцільною та неперервною, що вказує на зімкнення. Отже, за способом творення ці звуки є зімкненими. Носове забарвлення на

палатограмах неможливо простежити. Артикулювання [n'] дає на палатограмі (мал. 2.19. Б) більш широкі відбитки, що вказує на заокругленість спинки язика. На відміну від українського [n'], який має зубно-альвеолярний фокус (мал. 2.20

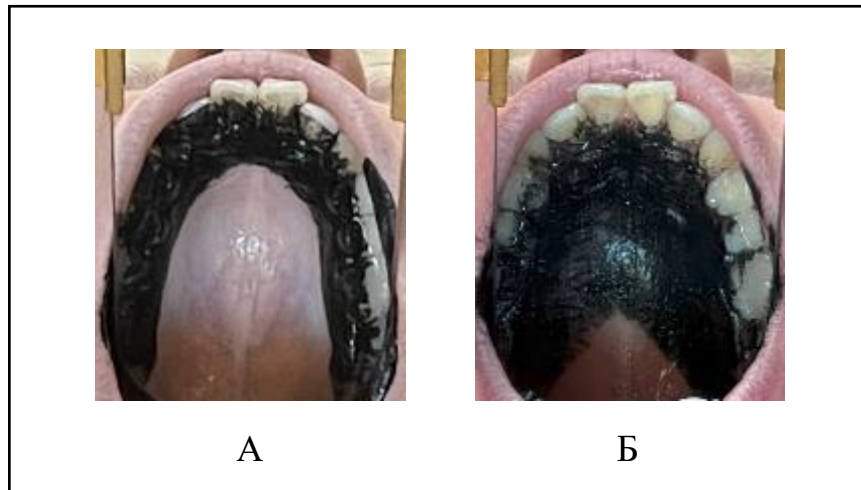
Малюнок 2.19. Фотопалатограма складів диктора ЙДЖ: А — склад [na], Б — склад [n'a], В — склад [aŋ]

Б), фокус творення [n'] — зубний.

Приголосний [ŋ] належить до задньоязикових і артикулюється у зоні м'якого піднебіння. На палатограмі диктора ЙДЖ про це свідчить відсутність контактних слідів на передніх зубах. Маємо також однобічний відбиток, що простягається від 2-го премоляра (мал. 2.19 В).

Сонорний зімкнено-носовий твердий [n], як і [т], [д] української мови належить за місцем творення до передньоязикових зубних приголосних, за формою язика – до предорсальних, про що свідчать відбитки на палатограмі диктора АВ: смуга контакту захоплює зуби і початок альвеол, передній край проходить по внутрішній поверхні різців (мал. 2.20 А). Фокус зубний. Спосіб творення [na] – зімкнення, на що вказує суцільна, рівномірно широка площа контакту.

М'який корелят [n'] артикулюється опуклою передньою частиною спинки язика. Форма язика – дорсальна з передньою локалізацією, на що вказує широкий слід контакту, значно ширший ніж незабарвлений простір на палатограмі диктора АВ.

Малюнок 2.20. Фотопалатограма складів диктора АВ: А — склад [на], Б — склад [н'а]

Обидва звуки [н] і [н'] за способом творення є зімкнено-прохідними або носовими. Носове забарвлення утворюється за допомогою увули, що відкриває прохід повітря в носову порожнину. На палатограмах це простежити неможливо.

2.8. Зіставний аналіз артикуляції корейських [l], [ɾ] та українських [л], [р]

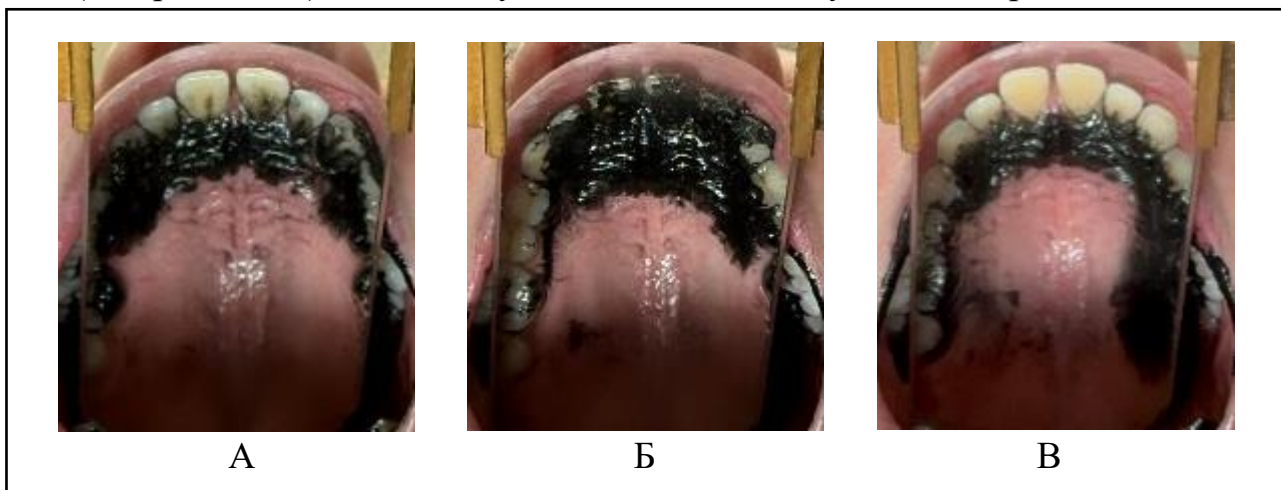
Як вже було зазначено раніше, корейська фонема /l/ може реалізовуватися як альвеолярний боковий апроксимант [l] або як альвеолярний одноударний вібрант [ɾ]. Відповідно до цього вважаємо доцільним порівняти артикуляцію алофонів [l], [ɾ] корейської мови з українськими [л], [р], які є окремими самостійними фонемами.

За палатограмах диктора ЙДЖ (мал. 2.21) простежуємо, що:

- 1) Приголосні звуки у складах [ra], [al'], [al':i] належать до передньоязикових. Язик локалізується в передній частині ротової порожнини.
- 2) У складах [ra] і [al':i] передній край відбитка доходить до різців, не покриваючи їх, що свідчить про зубно-альвеолярний фокус.
- 3) Фокус творення [al'] — дентальний: відбиток проходить по внутрішній поверхні різців та їхніх альвеол.
- 4) Передній відбиток на палатограмі складу [al'] є найширшим (покриває внутрішню поверхню різців і альвеол аж до зони премолярів), найвужчим є відбиток складу [al':i] (спостерігаємо тонку смугу в зоні іклів). Отже,

найбільше артикуляційне зусилля сфокусоване спереду. Імовірно, корейський [l] диктора ЙДЖ є апікально-альвеолярний ретрофлексний: кінчик на альвеоли, язик, завертаючись, тильним боком торкається зубів.

5) За способом творення звуку [r], [l'], [l':] є щілинними боковими (латеральними): бачимо звуження лінії контакту біля молярів.

Малюнок 2.21. Фотопалатограма складів диктора ЙДЖ: А — склад [ra], Б — склад [al'], В — склад [al':i]

За місцем творення за активним мовним органом, як і корейські [r] та [l], українські тверді [p], [л] та їхні м'які кореляти [p'], [л'] належать до передньоязикових (мал. 2.22). За пасивним мовним органом [л] — дентальний (зубний): на палатограмі тонка контактна смуга проходить по внутрішньому краю різців (мал. 2.22 В).

Малюнок 2.22. Фотопалатограма складів диктора АВ: А — склад [pa], Б — склад [p'a], В — склад [ла], Г — склад [л'a]

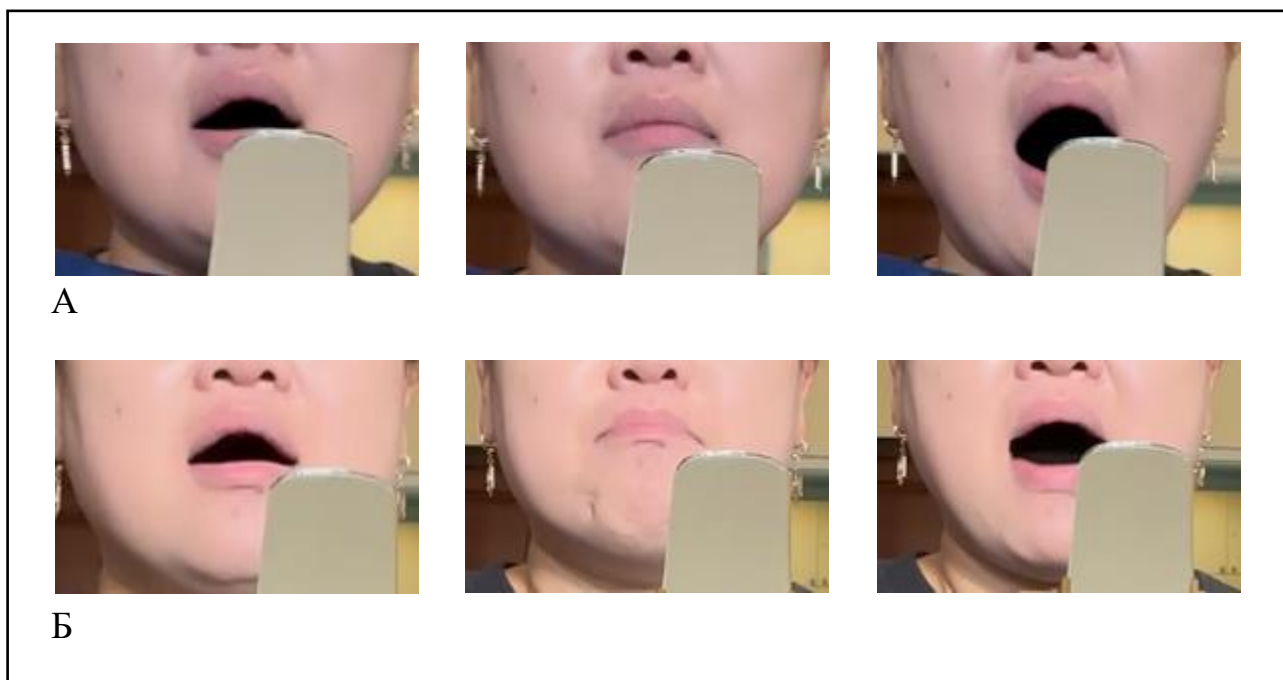
Суцільна лінія переривається в зоні молярів, симетрично навпроти 6-х зубів, утворюючи щілину для виходу повітря. (мал В). На палатограмі складу [л'а] диктора АВ простежуємо індивідуальну особливість артикуляції: суцільна контактна смуга опускається аж до зони іклів (мал. 2.22 Г).

Передньоязикові [р] та [р'] за способом творення перешкоди є вібрантами. Головний артикулятор вібруючи в повітряному струмені, кілька разів ледь торкається пасивних мовних органів. На палатограмах складів [ра] та [р'а] диктора АВ спостерігаємо точкові контакти язика з альвеолами у зоні іклів, що є показником вібрації (2. 22 А, Б).

2.9. Зіставний аналіз артикуляції губних приголосних [р], [р*], [р^h], [m] корейської мови та [б], [п] [м] української мови (за відеозаписом)

Для аналізу губних приголосних корейської та української мов було здійснено відеозапис вимови складів.

Місце творення приголосних [р], [р*], [р^h], і [m] корейської мови — губи. За пасивним мовним органом зазначені приголосні є губно-губними (білабіальними). За способом творення [р], [р*], [р^h] є зімкнено-проривними.

Малюнок 2.23. Губна артикуляція складів [ра] і [ма] диктора ЙДЖ: А — склад [ра], Б — склад [ма]

Під час артикуляції [pa] нижня губа наближається до верхньої, утворюючи зімкнення, губи при [pa] ненапружені. Розкриття зімкнення настає поступово з легким придином. Під час цього нижня щелепа опускається, завдяки чому отвір між губами поступово збільшується під впливом артикуляції відкритого широкого [a]. Вимова [p^ha] відрізняється від [pa] більш сильним придином. Під час артикуляції [p*a] спостерігаємо сильніше напруження губ, розімкнення (характерний вибух) є різким та раптовим (мал. 2.23. А)

Аналізуючи вимову [ma], спостерігаємо, що притиск губ під час зімкнення є сильнішим, ніж при [pa]. Розімкнення відбувається плавно, без «вибуху» (мал. 2.23. Б).

Під час артикуляції зімкнено-проривних губно-губних [b], [p] української мови у фазі приступу нижня губа змикається з верхньою, повністю перекриваючи повітряний потік. Губи напружені, наявний рух щелепи. Раптове розмикання губ супроводжується вибухом повітря.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

Проаналізувавши артикуляцію приголосних і голосних звуків корейської та української мов, можемо окреслити низку особливостей артикуляційної бази корейської мови, що мають значення як для теоретичного опису, так і для методики викладання.

Відмінною від української вимови є такі риси корейської артикуляційної бази як аспірація та напруженість усіх артикуляторів. Ці параметри становлять важливі артикуляційні ознаки, властиві фонемам корейської мови, на відміну від української, де придиновість і напруженість не мають диференційної функції. Відповідно, ці особливості артикуляційної бази корейської мови потребують особливої уваги під час навчання українських мовців, оскільки не мають прямих аналогів у рідній мові.

Особливістю корейської АБ є відсутність акустичної ознаки дзвінкості для приголосних як диференційної, на відміну від української мови.

За форми язика та його локалізацією в ротовій порожнині визначаємо, що для корейської АБ типовими є

- предорсальна (для приголосних [t], [t*], [t^h], [s], [s*], [n])
- дорсальна передня ([j], [ɕ], [ɕ*], [tɕ], [tɕ*], [tɕ^h])
- дорсальна задня ([k], [k*], [k^h], [x], [ŋ]).

Для корейської мови характерною є апікально-альвеолярно-ретрофлексна артикуляція [l], яка супроводжується предорсальним увігнутим положенням спинки язика. Натомість українському [л] притаманна апікальна дентальна артикуляція.

Губна активність у корейській мові є загалом невиразною, лабіалізація не притаманна і виражається лише під час артикулювання голосних [o], [u] корейської мови. На відміну від української, де губи беруть активну участь у творенні як голосних, так і приголосних.

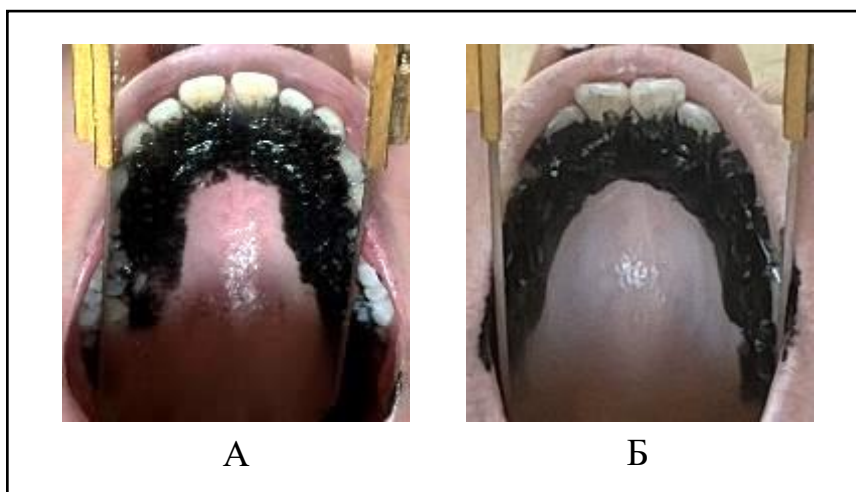
Для корейського мовця стандартною установкою є положення язика з підняттям у передньо-дорсальній або предорсальній зоні, незначне відкриття ротової порожнини та знижена активність губ. Стартові умови артикуляційної бази української мови, навпаки, передбачають більше відкриття ротової порожнини, відтягнуте назад положення язика та активну участь губ в артикуляції.

Слід зауважити, що висновки про корейську артикуляційну базу ґрунтуються на експериментальному аналізі мовлення одного диктора. Відтак, результати палатографування не можна вважати остаточними чи беззаперечними. Для об'єктивності даних необхідне розширення емпіричної бази шляхом залучення додаткових мовців, а також зіставлення результатів з уже наявними теоретичними моделями артикуляції в корейській літературі.

РОЗДІЛ 3. СПЕЦИФІКА ЗАСВОЄННЯ ЗВУКОВОГО ЛАДУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НОСІЄМ КОРЕЙСЬКОЇ: ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.

3.1. Приголосний [д]

Артикуляція дзвінкого приголосного [д] української мови диктора-носія корейської мови ЙДЖ відповідає нормі, чому ймовірно посприяла артикуляційна близькість до корейських глухих [t], [t^h], [t*]. Звук [д] у мовленні диктора за активним мовним органом є передньоязиковим, за пасивним — зубним (дентальним), на палатограмі спостерігаємо суцільну неперервану контактну смугу (показник зімкнення), передній край якої проходить по внутрішній поверхні різців (мал. 3.1 А). За слуховим аналізом [д] — дзвінкий.

Малюнок 3.1. Фотопалатограма складу [да] української мови: А — диктора ЙДЖ, Б — диктора АВ

3.2. Приголосні [г], [г]

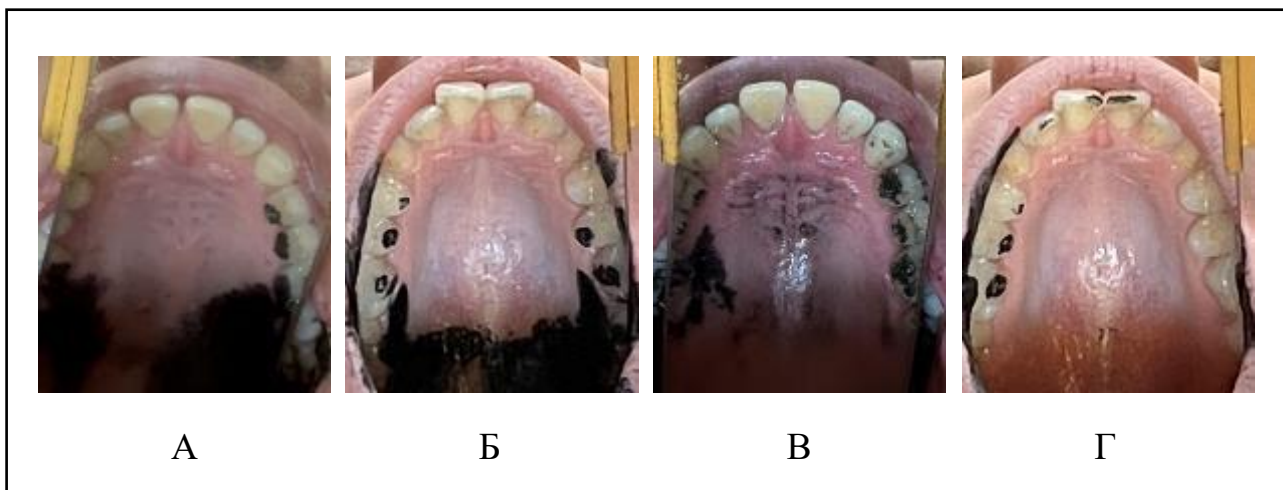
Задньоязиковий веллярний дзвінкий зімкнений [г] у носія української мови (диктора АВ) залишає на палатограмі відбиток язика як горизонтальної, досить широкої смуги-перетинки на межі твердого і м'якого піднебіння, на рівні 2-х молярів (7-х зубів), що є показником зімкнення (мал. 3.2 Б).

У носія корейської мови, диктора ЙДЖ, за палатограмою [га], на рівні 7-х зубів (перших молярів) спостерігаємо досить тонку ледь помітну смугу контакту. Це вказує на те, що елемент зімкнення язика з твердим піднебінням дуже

незначний (мал. 3.2 А). Смуга-перетинка переривається ліворуч від центральної лінії перерізу, утворюючи щілину, подібну як при [ха] української мови (мал. 2.6 В). Це може бути під впливом придишу, характерного для артикуляції корейського задньоязикового [k^h].

За слуховим аналізом, у диктора ЙДЖ [ɣ] — дзвінкий. Дзвінкість у диктора ЙДЖ імовірно досягається за допомогою сонорного велярного [ŋ], яке чуємо на відеозаписі перед [ɣ], але не можемо простежити на палатограмах, оскільки фокус творення [ŋ] — м'яке піднебіння (увула). Оскільки в корейській мові відсутнє розрізнення фонем за співвідношенням голосу і шуму, а задньоязикові приголосні [k], [k*], [k^h] на початку слів та складів завжди глухі, тому носіям корейської мови може бути важко вимовляти дзвінкі приголосні української мови.

Отже, дзвінкий задньоязиковий приголосний [ɣ] у диктора ЙДЖ є відносно засвоєним. Під час артикуляції українського [ɣ] у диктора ЙДЖ зімкнення пробивається придихом, і хоча за слуховим аналізом [ɣ] — зімкнений, фактично у диктора він є щілинним. Різкий придих компенсує акустичний ефект, який ми сприймаємо як зімкнення.

Малюнок 3.2. Фотопалатограма складів [га] та [га] української мови: А — склад [га] диктора ЙДЖ, Б — склад [га] диктора АВ, В — склад [га] диктора ЙДЖ, Г — склад [га] диктора АВ

За новим правописом 2019 року звук [ɣ] в українській мові вимовляється та пишеться:

1) у словах: *а́грус, га́ва, га́зда, гандж, га́нок, гато́нок, гвалт, ге́гати, гедзь, гелготáти, гелготіти, гергелі, герготáти, герготіти, ге́гнути, гирле́га, глей, гніт* (у лампі), *го́гель-мо́гель, гонт(а), грасувáти, гра́ти* (іменник), *грéчний, гринджóли, ґрунт, го́дзик, го́ля, гура́льня, джигóн, дзе́га, дзе́глик, дрига́ти і дре́гати, ремига́ти* та ін., і в похідних від них: *а́грусовий, газдува́ти, гвалтува́ти, ге́ргіт, ґратча́стий, ґрунтове́й, ґрунтува́ти(ся), го́дзиковий, го́лька, прога́вити* та ін.

2) у власних назвах — топонімах України: *Горга́ни* (гірський масив), *Горóнда, О́гля* (села на Закарпатті), прізвищах українців: *Галага́н, Галято́вський, Ге́ник, Герза́нич, Герда́н, Гже́цький, Ге́га, Го́га, Го́йдич, Го́нта, Гре́га, Гудзь, Го́ла, Ломáга* [51].

Окрім цього проривний дзвінкий [ɣ] вимовляється на місці правописного «к» під асимілятивним впливом наступного дзвінкого приголосного: *е́кзамен* [eɣzámen], *во́кзал* [voɣzáł], *рю́зак* [ruɣzák] тощо.

Тренування постановки дзвінкого задньоязикового [ɣ] варто починати з чергування пар звуків [к] – [ɣ], [к] – [ɣ], [к] – [ɣ], [к] – [ɣ] (необхідно контролювати, щоб вимова була без вставлення голосного [ɨ]).

Наступні вправи полягають у тренування звука [ɣ] у складах з голосними і приголосними:

гі, ге, га, го, гу, ги

гік, гек, гак, гок, гук, гик

Г – к, Г – к, Г – к, Г – к, Г – к

гіг, гиг, гег, гаг, гог, гуг

гік, гик, гек, гак, гок, гук

кгі, кги, кге, кга, кго, кгу

гпті, гпте, гпта, гпто, гпту, гпти

гбді, гбде, гбда, гбдо, гбду, гбди

Для автоматизації вимову [г] у подальшому можна тренувати за скоромовками. Скоромовки подаємо за навчальним підручником З. Плющ «Сучасна українська мова. Орфоепія» [40].

1. Дві гави зранку гасали по ганку, гави просили на ганку сніданку.
2. Гуска грає на гітарі, гелготить гусак гагарі.
3. Горобець гука грака, гава гатить гопака.
4. Гава на ганку гудзик згубила.
5. Гава гаву запитала:
  - Ти на ганок не літала?
  - Не літала я на ганок, то й прогавила сніданок.

Під час артикуляції глоткового щілинного [г] з голосним [а] у диктора АВ на мал. 3.2 (Г) щілини не видно, оскільки фокус творення виходить за межі м'якого піднебіння. У диктора ЙДЖ приголосний [г] є проблемним і має ознаки велярності (мал. 3.2. В), оскільки для корейської артикуляційної бази, дзвінкий глотковий звук не є притаманним. На палатограмі спостерігаємо двобічні сліди у зоні премолярів-молярів, що може бути як впливом артикуляції велярного щілинного [х], так і голосного середнього ряду [а] корейської мови.

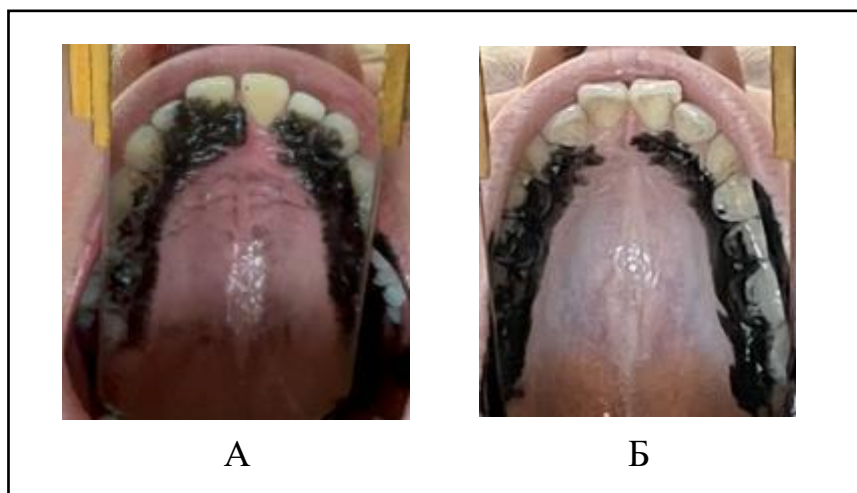
Український дзвінкий глотковий щілинний артикулюється зближенням кореня язика зі стінкою глотки (фаринкса).

Ставити вимову [г] рекомендується за допомогою логопедичних вправ, зокрема артикулюючи приголосний з голосними:

- а-га-га-га
- а-го-го-го
- а-гу-гу-гу
- а-ге-ге-ге
- а-ги-ги-ги
- ага-га
- ого-го
- угу-гу
- иги-ги

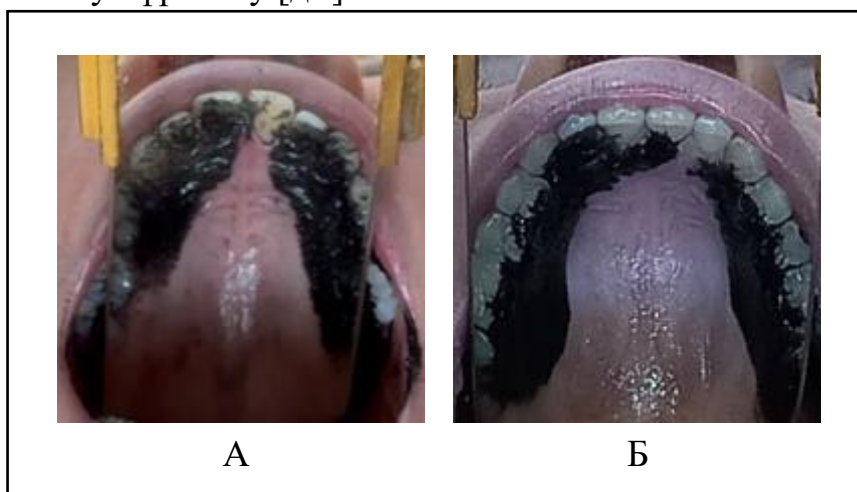
3.1. Приголосні [з], [з']

Артикуляція дзвінкого твердого передньоязикового зубного щілинного [з] і його м'якого корелята [з'] на 4 році опанування української мови у вимові диктора-носія корейської мови відповідає нормі української літературної вимови. Палатограма складу [за] української мови диктора ЙДЖ (мал. 3.3. А) подібна на палатограми [sa] і [s*a] корейської (мал. 2.12. А, Б).

Малюнок 3.3. Фотопалатограма складу [за]: А — диктора ЙДЖ, Б — диктора

Хоча палатограма [з'а] (мал. 3.4 А) не фіксує відхилень від артикуляції носіїв української мови, але вимова дзвінкого м'якого [з'] ще подекуди викликає труднощі в диктора ЙДЖ. З трьох спроб перші дві були подібними на м'яку передньоязикову африкуату [дз'].

Малюнок 3.4. Фотопалатограма складу [з'а]: А — диктора ЙДЖ, Б — диктора

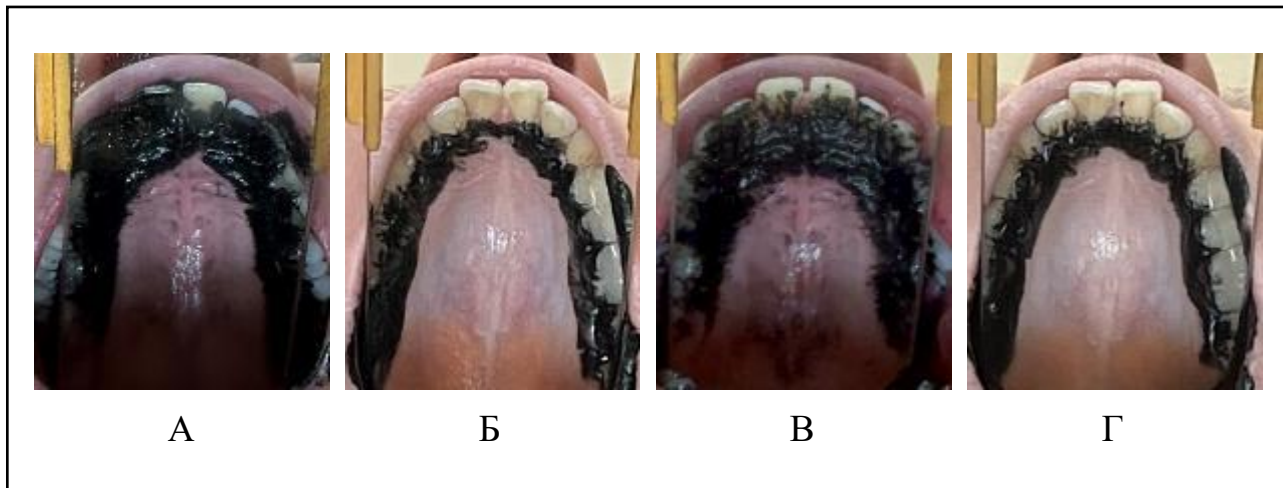
3.2. Приголосні [д̆з], [ц]

Приголосні [д̆з], [ц] української мови є передньоязиковими за місцем творення: язик локалізується у передній частині ротової порожнини. На палатограмах на це вказує те, що передній край контактної смуги проходить по внутрішній поверхні різців. Фокус творення — зубний (дентальний).

За способом творення [д̆з], [ц] — зімкнено-щілинні або африкати. Зімкнення відбувається шляхом зближення кінчика язика з ділянкою біля верхніх різців і альвеол, і поступово переходить в коротку щілину. Показником зімкнення є відбитки язика як тонкої суцільної контактної смуги, а ознакою щілини на палатограмах є звуження лінії контакту навпроти різців (мал. 3.5 Б, Г).

Під час артикуляції глухого [ц] у складі [ца] на палатолітерах диктора АВ язик залишає трохи ширші відбитки як контактної смуги (мал. 3.5. Г).

Артикуляція дзвінкого [д̆з] диктора ЙДЖ відповідає нормі (мал. 3.5. А), а вимова глухого [ц] ще не повністю опанована.

Малюнок 3.5. Фотопалатограма складів [д̆за] та [ца]: А — склад [д̆за] диктора ЙДЖ, Б — склад [д̆за] диктора АВ, В — склад [ца] диктора ЙДЖ, Г — склад [ца] диктора АВ

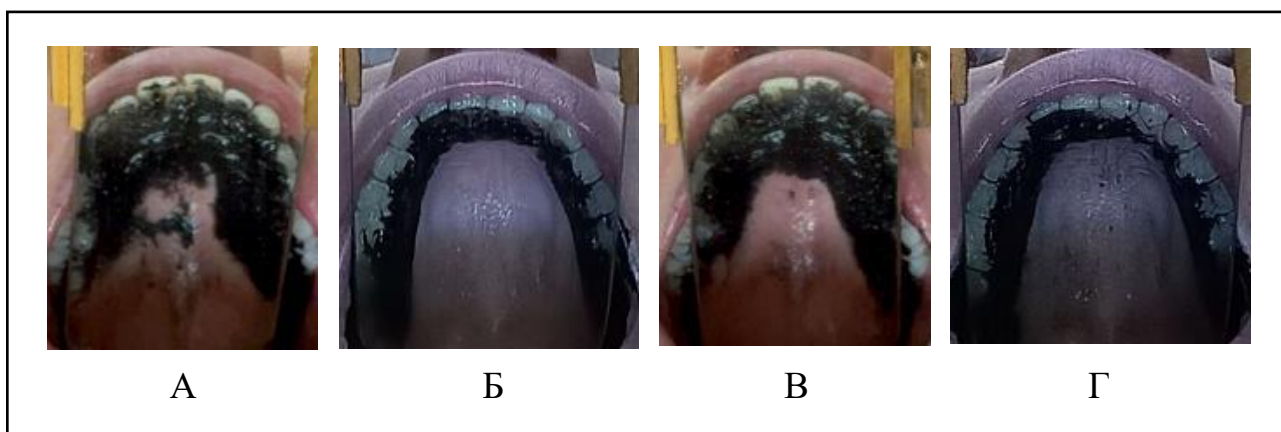
Під впливом артикуляційної бази корейської мови під час вимови української африкати [ц] артикуляційне зусилля диктора ЙДЖ зосереджене на зімкненні, на що вказує широка передня контактна смуга (мал. 3.5 В). Елемент

зімкнення домінує над щілинним. В українській мові в африкатах навпаки домінантним є завжди щілинний елемент.

3.3. Приголосні [дʒ'], [ц']

М'які передньоязикові приголосні [дʒ'], [ц'] артикуються у тому ж місці, що й відповідні тверді африкати.

Для носія корейської мови ЙДЖ ці звуки є проблемними, оскільки не мають відповідників у корейській мові. За слуховим аналізом, у диктора ЙДЖ виходить вимовити дзвінку м'яку африкату з носовим забарвленням. Щілинний елемент у диктора ЙДЖ на палатограмах [дʒ'a], [ц'a] відсутній (мал. 3.6 А, В). На палатограмі язик залишає суцільну смугу контакту, що є показником сильного зімкнення. Основний удар іде на зімкнення, подібно до українських [т'a], [д'a], що, очевидно, є під впливом корейської артикуляційної бази, де основні артикуляційні зусилля зосереджені в передній зоні. Спостерігаємо артикуляційну близькість [ц'a] диктора ЙДЖ з корейськими африкатами [tɕ], [tɕ*], [tɕ^h], які так само дають передній широкий відбиток і вузькі бокові (мал. 2.9). Другий фокус у ЙДЖ відсутній: бокові смуги у глибок піднебіння розходяться.

Малюнок 3.6. Фотопалатограма складів [дʒ'a] та [ц'a]: А — склад [дʒ'a] диктора ЙДЖ, Б — склад [дʒ'a] диктора АР, В — склад [ц'a] диктора ЙДЖ, Г — склад [ц'a] диктора АР

Для постановки [дʒ], [ц], [дʒ'], [ц'] необхідно виробити нову артикуляційну навичку. Під час вимови артикуляційне зусилля зосереджувати на щілинному елементі, як у [с] та [з]. Тренувати швидким чергуванням звуків [т] – [с], [д] – [з] з акцентом на останні.

Склади з [дʒ], [ц]:

ці, це, ца. цо, цу. ци

дзі, дзе, дза. дзо, дзу. дзи

Скоромовки для тренування:

1. Дзига весело крутилась, дзига в дзеркало дивилась.
2. Дзвонить дзвонар, дзвонить дзвонар (3 рази).
3. Киця прокидається, лапками вмивається (3 рази).
4. Був собі цебер та переполуцебрився на маленькі переполуцебреньта.
5. Всім подобається це куце цуценя.
6. Очиці у вовчиці неначе блискавиці.
7. Цап у цирку працював, на цимбалах цимбалав.
8. Усім подобається це куце цуценя.
9. Напекли млинців, назвали кравців, а кравець за млинець — та й побіг у танець.
10. На полиці цукор відцуравсь цукерок.

3.4. Приголосні [ж], [ш]

За місцем творення (за активним мовним органом) приголосні [ж], [ш] є передньоязиковими. На палатограмах можна побачити відбиток язика, що є ознакою просунення язикового тіла уперед. Під час артикуляції шиплячих [ж] та [ш] української мови кінчик язика разом із прилеглою до нього спинкою відтягається назад у порівнянні з артикуляцією [с], [з].

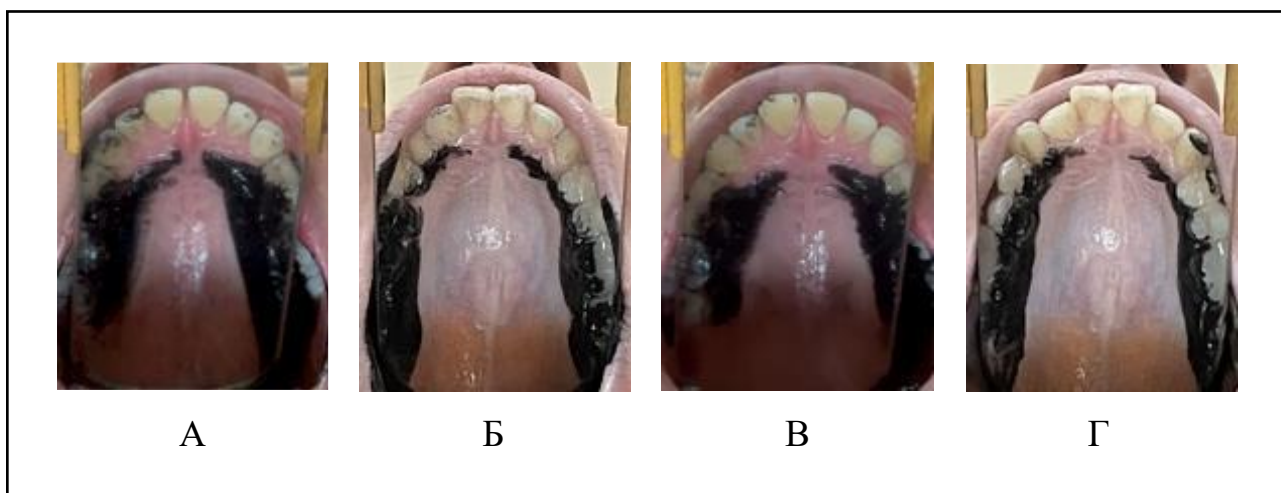
За пасивним мовним органом вони є альвеолярними: передній край відбитка проходить по альвеолах. На відміну від свистячих [з], [с], шиплячі [ж], [ш] мають два фокуси: альвеолярний і велярний: бокові смуги в глиб піднебіння йдуть паралельно. За способом творення [ж], [ш] — щілинні серединні. Суцільна контактна смуга переривається уздовж центральної лінії різців, утворюючи щілину (мал. 3.7 Б, Г).

Артикуляція [ж], [ш] диктора ЙДЖ наближена до норми, проте спостерігаємо деяке відхилення. За наявністю/відсутністю палаталізації звуки

[ш], [ж] української мови є завжди твердими: на палатограмах носія української мови АВ слід є достатньо вузьким, вужчим, ніж вільний незабарвлений простір (мал. 3.7 Б, Г).

У носія корейської мови ЙДЖ, за палатограмами (мал. 3.7 А, В), спостерігаємо пом'якшену вимову шиплячих: бокові смуги є ширшими, ніж у АВ, і розходяться у глиб піднебіння, що свідчить про відсутність другого, велярного, фокуса. Імовірно язик може мати предорсальну пряму форму: кінчик язика піднятий і торкається альвеол під кутом, а задня частина опущена (відсутній другий фокус) або передню дорсальну (опуклу, заокруглену).

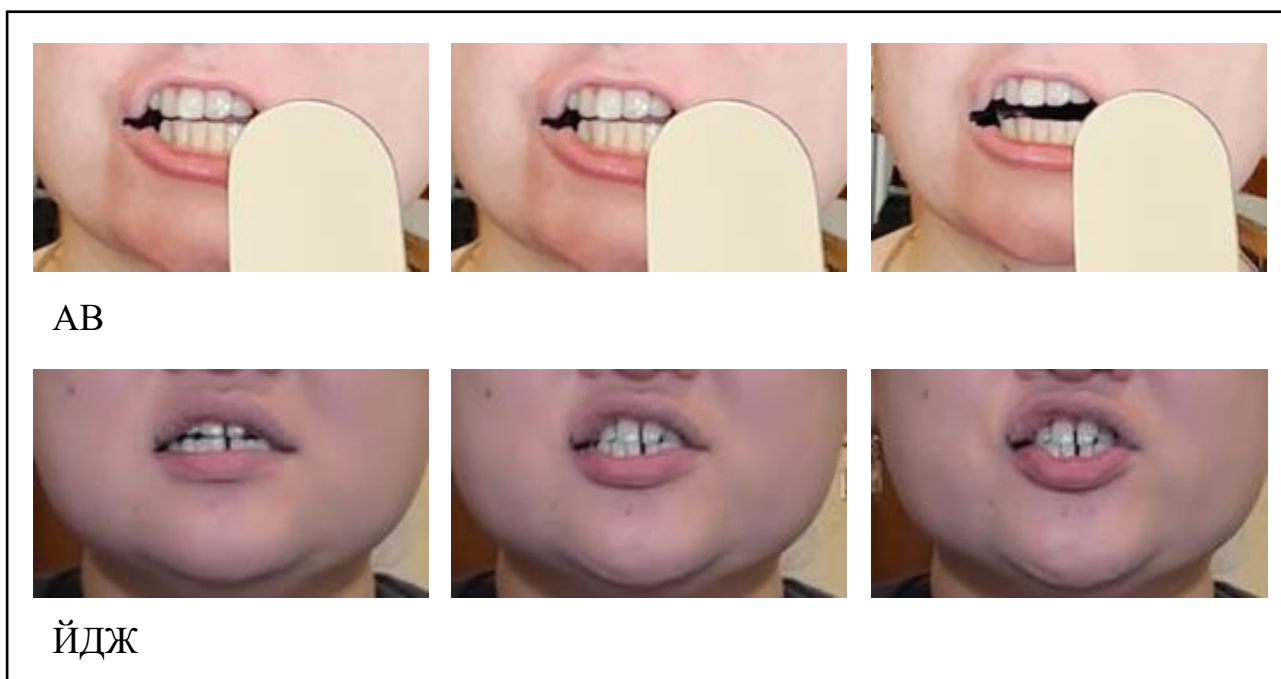
Язик у носія української мови має ложкоподібну форму з двома фокусами (альвеолярний і велярний): кінчик і боки язика підняті, що утворює прогин. На

Малюнок 3.7. Фотопалатограма складів [жа] та [ша]: А — склад [жа] диктора ЙДЖ, Б — склад [жа] диктора АВ, В — склад [ша] диктора ЙДЖ, Г — склад [ша] диктора АВ

палатограмах на другий фокус вказують бокові смуги, що йдуть паралельно.

Для артикуляції [ж], [ш] характерною є губна активність. Під час вимови шиплячих губи напружуються і висуваються наперед, візуально формуючи умовний квадрат. У диктора ЙДЖ лабіалізація наявна (мал. 3.8)

Малюнок 3.8. Губна артикуляція складу [ша]

3.5. Приголосні [дж], [ч]

Українські шиплячі африкати за місцем творення передньоязикові зубно-альвеолярні. На палатограмах диктора носія української мови АВ суцільна смуга контакту звужується навпроти різців.

Приголосні [дж], [ч] завжди є твердими. Показником твердості на палатограмах диктора АВ є досить вузька контактна смуга, що є вужчою за вільний незабарвлений простір. За способом творення — зімкнено-щілинні, де щілинний елемент сильніший та триваліший. Африкати, як і шиплячі, в українській мові двофокусні: бокові смуги у глибок піднебіння йдуть паралельно (мал. 3.9. Б, Г).

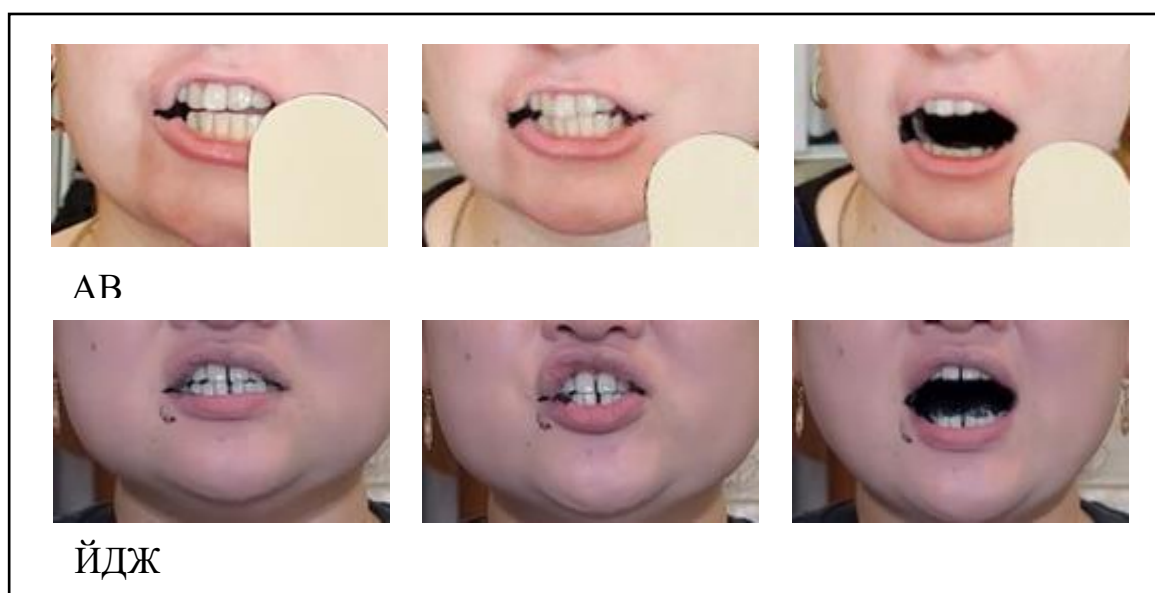
У диктора ЙДЖ спостерігаємо трохи пом'якшену вимову [дж] та [ч]. Наявний широкий слід у зоні іклів (мал. 3.9, А, В). Це свідчить, що кінчик язика при зімненні з альвеолами є не гострим, а більш плоским, що й дає пом'якшену вимову. Фаза зімкнення у ЙДЖ є основною, що є впливом артикуляційної бази

корейської мови. Бокові смуги углиб піднебіння розходяться, що свідчить про відсутність другого веллярного фокуса.

Малюнок 3.9. Фотопалатограма складів [дʒа] та [чa]: А — склад [дʒа] диктора ЙДЖ, Б — склад [дʒа] диктора АВ, В — склад [чa] диктора ЙДЖ, Г — склад [чa] диктора АВ

Як і у шиплячих [ж], [ш], активну участь в артикуляції африкат [дʒ] [ч] беруть губи: напружуючись, випинаються наперед, умовно формуючи квадрат. У диктора ЙДЖ лабіалізація наявна (мал. 3.10).

Малюнок 3.10. Губна артикуляція складу [дʒа]

Для постановки українських твердих шиплячих пропонуємо використовувати логопедичні вправи, зокрема артикуляційну гімнастику для губ. Артикуляційна гімнастика — система вправ для органів мовного апарату,

результатом якої є покращення рухливості органів артикуляційного апарату, збільшення обсягу і сили їхніх рухів, підготовка артикуляційного апарату до постановки звуків, розігрів м'язів для полегшення мовлення [10, с. 88-92]. Вправи з артикуляційної гімнастики вибираємо з логопедичних джерел [9, 11, 36].

Пропоновані вправи для тренування губної активності в артикуляції шиплячих:

1. Зуби змінені усю вправу. Опускати нижню губу без верхньої 5 разів (верхню можна зафіксувати і підтримувати пальцем). Щелепа не опускається.

2. Зуби зімкнені. Піднімати верхню губу. Нижня не рухається.

3. Зуби зімкнені. Випирати губи у форму квадрата. Поставити вказівні пальці біля кутиків вуст, щоб не дозволяти розтягувати губи в усмішку, а тримати у формі квадрата.

4. «Почісування». Зуби не разом. По черзі по одному та по два рази почісуємо нижніми зубами верхню губу, а верхніми зубами – нижню губу.

5. Рот відкритий. Нижня щелепа опущена. По одному та по два рази по черзі натягувати верхню та нижню губи відповідно на верхні та нижні зуби. Губи не торкаються одна одної.

Для постановки язика рекомендуємо вимовляти підряд в одному положенні швидко звуки [ж]-[ш]-[дж]-[ч]. Найбільше артикуляційне зусилля потрібно докладати на щілинний елемент.

Склади для тренування:

ше, ша, шо, шу

же, жа, жо, жу

жеже, жажа, жожо, жужу

шеже, шажа, шожо, шужу

жеше, жаша, жошо, жушу

че, ча, чо, чу

чеч, чач, чоч, чуч

шче, шча, шчо, шчу

чежде, чажда, чождо, чужду

джече, джача. джочо, джучу

Радимо не тренувати шиплячі у складах з голосними [і] та [и], оскільки шиплячі української мови вимовляються завжди твердо, а під впливом [і] ставатимуть напівпом'якшими, що може заважати під час їхнього опанування. Голосний [и] для корейських мовців є складним, оскільки відсутній в артикуляційній базі корейської мови.

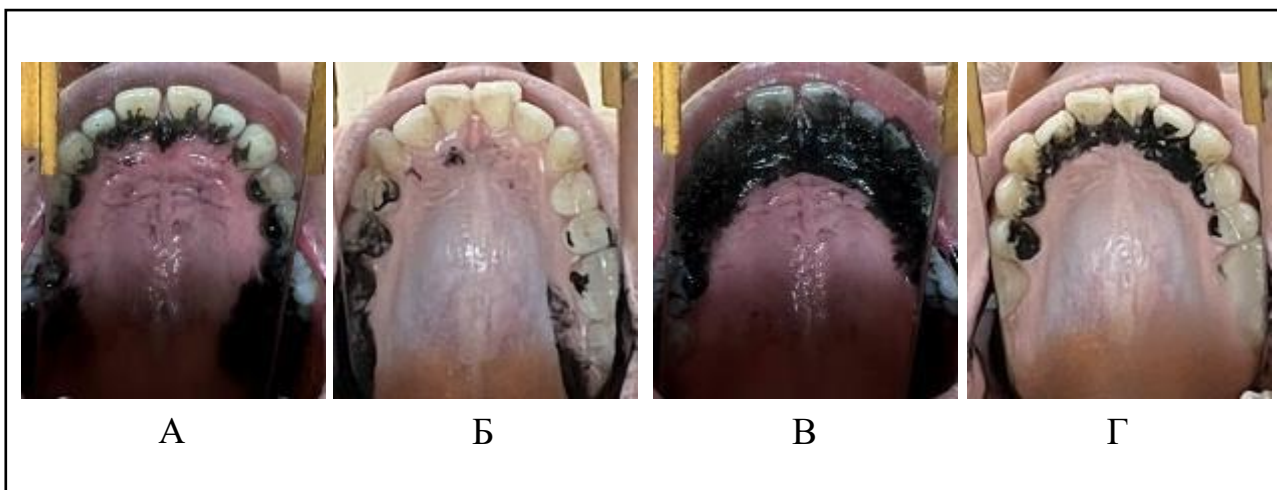
Пропоновані скоромовки для автоматизації вимови з підручника З. Плющ «Сучасна українська мова. Орфоепія» [40]:

1. Женчик, женчик невеличкий, на женчику черевички і шапочка чорненька, і латочка червоненька.
2. На подвір'ї зелен кущ, над кущем літає хрущ.
3. Жовтий жук шукав жилет, джемпер, джинси та жакет.
4. Дзижчить над житом жвавий жук, бо жовтий він одяг кожух.
5. Чорний чугайстер чудово чудить (авторська).

3.6. Приголосні [р] [л]

Артикуляція вібранта [р] диктора ЙДЖ відповідає нормі. Український [р] артикулюється кінчиком язика, який, загинаючись назад, кілька разів торкається твердого піднебіння. Як зазначає Л. Прокопова, відбувається так звана какумінальна артикуляція.

На палатограмі диктора ЙДЖ відбиток короткочасного зімкнення (вібрації) язика проходить на межі різців та альвеол, що вказує на зубно-альвеолярний фокус (мал. 3.11. А) У літературному українському мовленні [р] — альвеолярний приголосний звук.

Малюнок 3.11. Фотопалатограма складів [ра] та [ла]: А — склад [ра] диктора ЙДЖ, Б — склад [ра] диктора АВ, В — склад [ла] диктора ЙДЖ, Г — склад [ла] диктора АВ

Передньоязиковий [л] української мови — твердий (спостерігаємо на палатограмі тонку контактну смугу), апікальний, артикулюється напруженим кінчиком язика, спрямованим на верхні зуби, спинка язика пряма, видовжена, злегка піднята у задній частині. Щілина у диктора АВ утворюється у зоні молярів (навпроти 1-х кутніх зубів), де переривається контактна лінія (мал. 3.11 Г).

За слуховим аналізом, [л] носія корейської мови (диктора ЙДЖ) є м'яким. На палатограмах складу [ла] диктора ЙДЖ спостерігаємо суцільну контактну смугу, що переривається у зоні молярів. Передній край відбитка проходить по різцях і альвеолах, і є досить широким, що свідчить про пом'якшену вимову [л] (мал. 3.11 В).

За відеозаписом встановлюємо, що під час артикуляції [ла] у диктора ЙДЖ кінчик язика загортається на твердому піднебінні і нижньою тильною поверхнею притискається до передніх зубів, тобто імовірно реалізується апікально-альвеолярний ретрофлексний боковий [l], подібний до артикуляції алофонів корейської фонемі /l/.

Для постановки вимови [л] необхідно враховувати особливості української артикуляції: гострий кінчик язика впирається у верхні передні зуби. Для цього рекомендуємо робити артикуляційні вправи для язика, зокрема такі:

1. Рот напіввідкритий. Гострим кінчиком язика тягнутися якомога далі вперед горизонтально, не торкаючись ним зубів чи губ. Умовно уявляючи зміїний язик. Повернутися у вихідне положення, закрити рота.

2. Губи зімкнені, рот закритий. Гострим кінчиком язика по одному та по два рази «проштрикувати» по черзі праву та ліву щоки (по середині щік).

3. Рот напіввідкритий. Гострим кінчиком язика намагаємось дотягнутися до кінчика носа та підборіддя, злизуючи уявне морозиво.

4. Рот напіввідкритий, губи разом. Гострим кінчиком язика водити по твердому піднебінню уперед-назад (від зубів углиб піднебіння), не відриваючись від нього.

5. Рот напіввідкритий, зуби ледь розтулені, активним кінчиком язика за годинниковою стрілкою і навпаки, сильно притискаючи його, масажувати ясна (альвеоли), ніби вичищаючи їх від маку.

6. Робити колові рухи язиком. За годинниковою і проти годинникової стрілки. Язик рухається між губами та зубами (по зовнішній стороні зубів). Нижня щелепа при цьому не рухається.

7. Кінчик язика поставити на верхні зуби. Зафіксувати положення. Опустити нижню щелепу униз, не прибираючи кінчик язика з піднебіння.

Між кожною вправо виконувати розслаблення язика: губи зімкнені, розслаблений язик, злегка покусувати по всій довжині.

Тренувати сам звук [л] можна у складах і скоромовках:

лі, ле, ла, ло, лу, ли

ліл, лел, лал, лол, лул, лил

млі, мле, мла, мло, млу, мли

1. Летить орлиця по синьому небу, крила розкрила, сонце закрила.

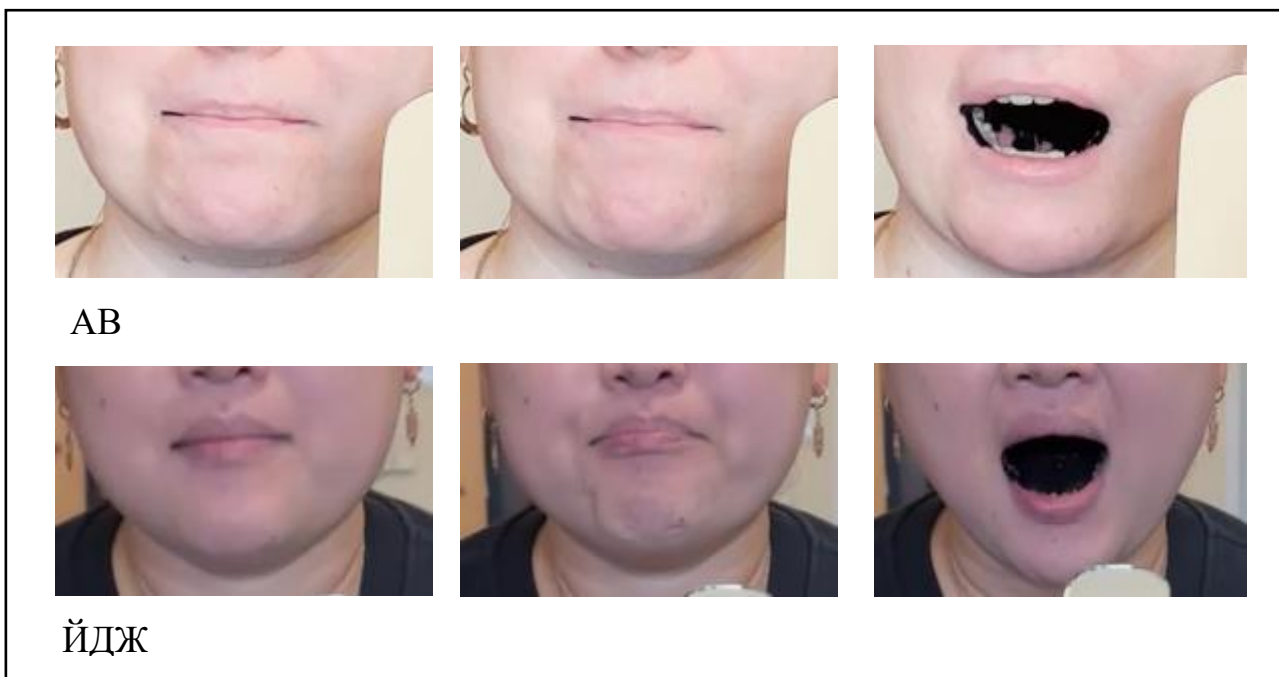
2. Хвалилась, звалилась, під гору звалилась.

3. Летіла лелека та заклекотіла до своїх лелеченят.
4. Росте липа біля Пилипа (3 рази).
5. Лили, лили, лили, пили, пили, пили, лили, лили діти, пили, пили квіти, виростали діти, виростали й квіти.
6. Лис малий і більший лис по гриби ходили в ліс. Заздрить білка в лісі лису: лис лисички ніс із лісу.
7. Лев ласкаво лапою левенятко лапає.

3.7. Приголосні [б], [м] [в], [ў], [ф]

У лабіальних приголосних губний фокус визначаємо за відеозаписом.

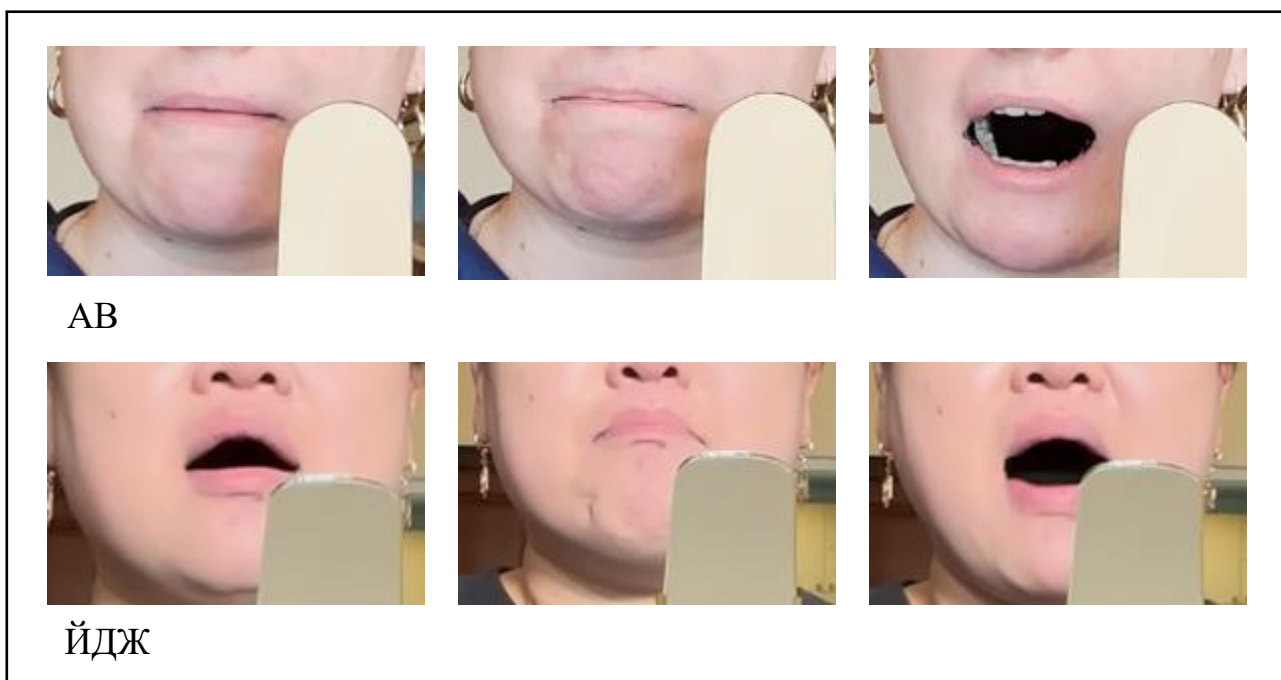
Під час артикуляції зімкнено-проривних губно-губних [б], [п] у фазі приступу нижня губа змикається з верхньою, повністю перекриваючи повітряний потік. Губи напружені, наявний рух щелепи. Раптове розмикання губ супроводжується вибухом повітря (мал. 3.12).

Малюнок 3.12. Губна артикуляція складу [ба]

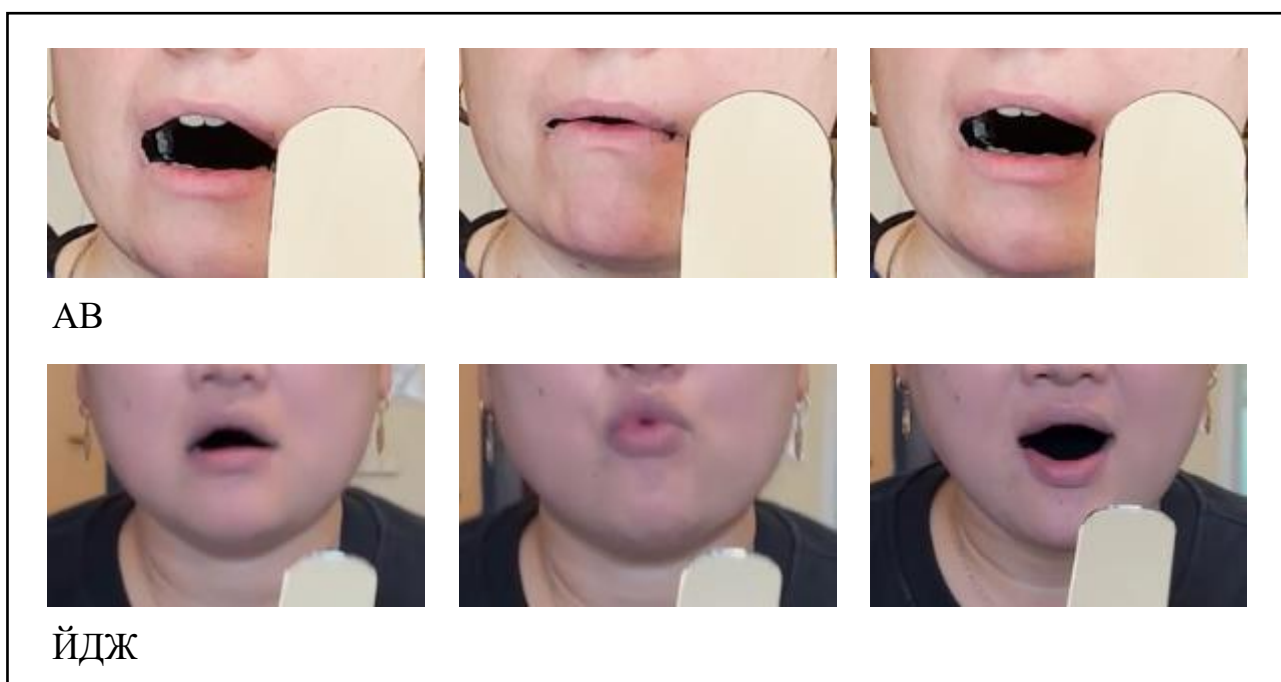
Так само як і [б], артикулюється губно-губний [м] змиканням нижньої та верхньої губ, але плавніше, без раптового «вибуху». Тому [м], на відміну від [б] та [п], є зімкнено-прохідним (або носовим).

За відеозаписом встановлюємо, що артикуляція [б], [м] української мови диктора ЙДЖ є нормативною (мал. 3.12–3.13).

Малюнок 3.13. Губна артикуляція складу [ма]

Під час артикуляції губно-губного [в] нижня губа наближається до верхньої, але не змикається з нею, утворюючи вузький прохід (щілину) для виходу повітряного потоку. Кутики вуст розведені та напружені. У диктора ЙДЖ губи заокруглюються і випинаються наперед, як при [у] (мал. 3.14).

Малюнок 3.14. Губна артикуляція складу [wa]

За акустичними характеристиками [в] — сонорний звук.

Для автоматизації артикуляції губно-губного [в] рекомендуємо виконувати артикуляційну гімнастику для губ, зокрема:

1. «Трубочка». Губи витягнуті у трубочку. У такому положенні піднімати і опускати губи.
2. «Натягування». По одному та по два рази по черзі натягуємо верхню та нижню губи відповідно на верхні та нижні зуби. (Губи не торкаються одна одної)

Тренувати [в] пропонуємо з голосними [а], [о], [у], [є]:

ве, ва, во, ву

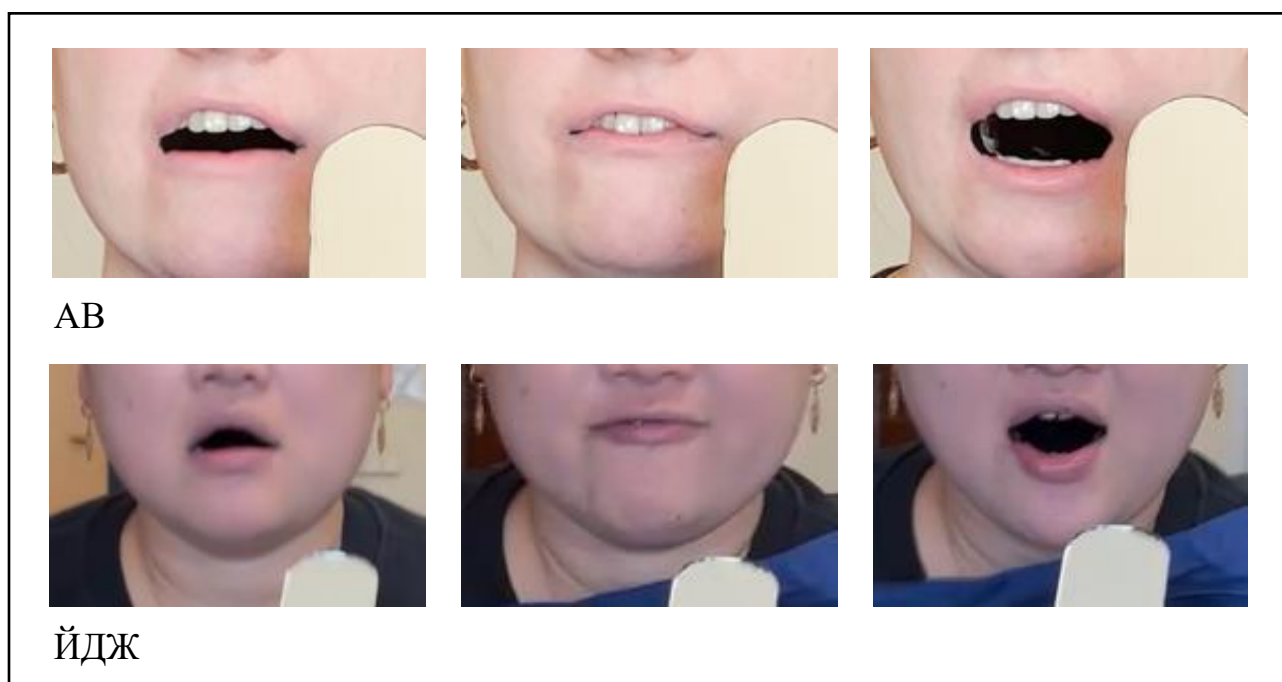
аве, ава, аво, аву

еве, ева, ево, еву

ове, ова, ово, ову

уве, ува, уво, уву

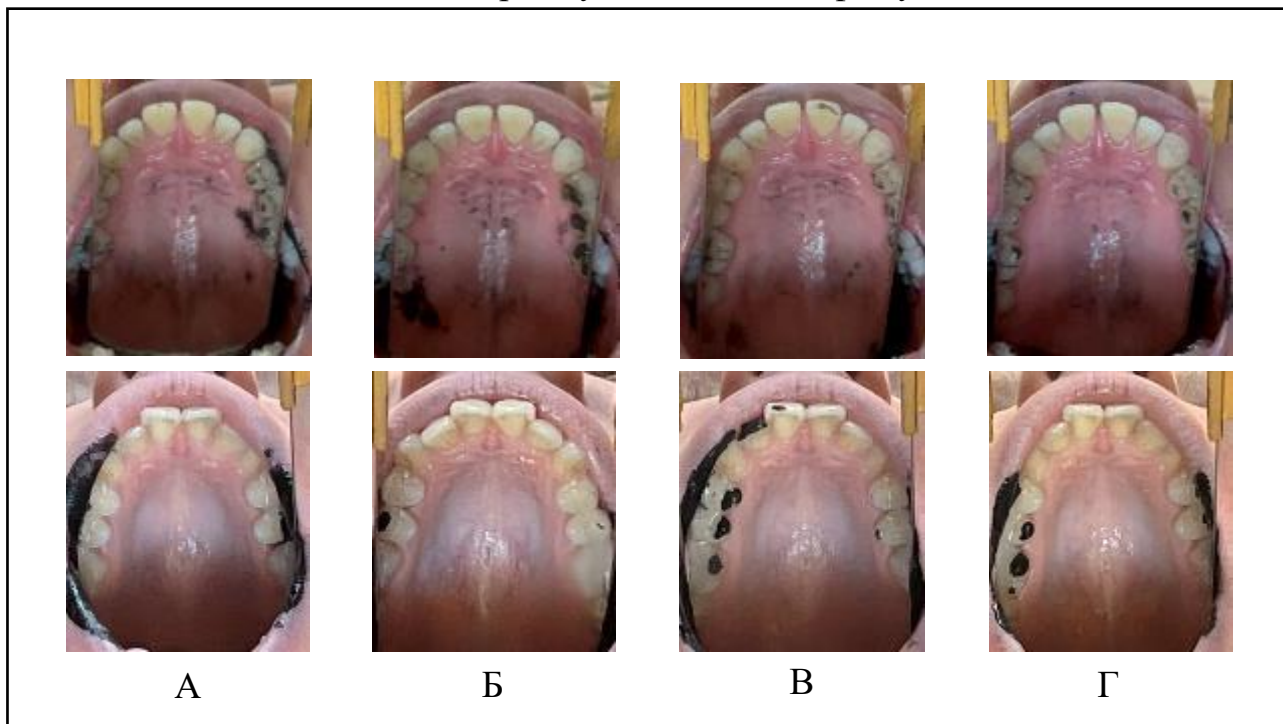
Глухий губно-зубний [ф] артикулюється змиканням нижньої губи з верхніми різцями з утворенням щілини посередині і є добре засвоєним диктором ЙДЖ (мал. 3.15).

Малюнок 3.15. Губна артикуляція складу [фа]

Усі губні української мови є двофокусними і характеризуються задньою дорсальністю.

На палатограмах диктора АВ (мал. 3.16) язик залишає лівобічні сліди контакту на рівні премолярів (4-х та 5-х зубах) під час артикуляції [фа], і такі ж сліди сліди у зоні премолярів та молярів (від 4-го до 6-го зуба) під час [ва]. При вимові [ба] і [ма] слідів на твердому піднебінні не фіксуємо.

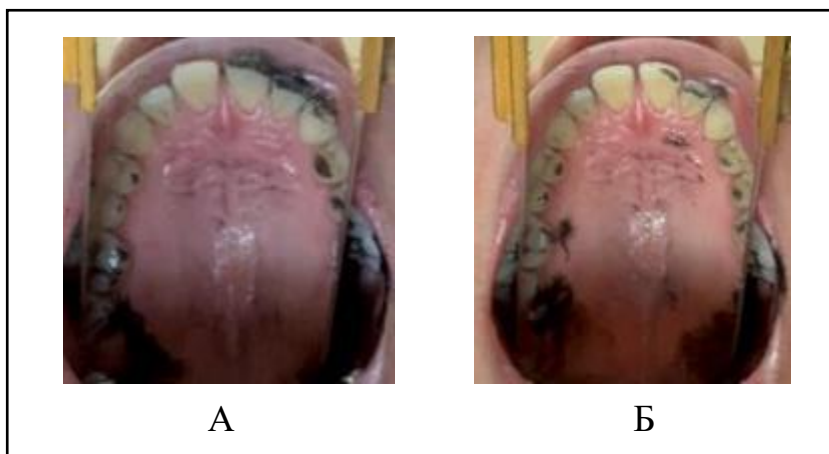
Малюнок 3.16. Фотопалатограма складів дикторів ЙДЖ (зверху) та АВ (знизу): А — склад [ба], Б — склад [ма], В — склад [ва], Г — склад [фа]

У диктора ЙДЖ сліди контакту язика помітні навпаки під час артикуляції зімкнених [б] і [м] на рівні премолярів-молярів (4-6 зубів).

Вокалізований варіант фонем /в/ — [ў] у диктора ЙДЖ залишає сліди на кутніх зубах (молярах – 7-х) і на межі твердого й м'якого піднебіння, подібно артикуляції голосного [u] корейської мови (мал 3.17).

Вокалізація [в] до нескладового [ў] відбувається в позиціях:

1. На початку слова (складу) перед приголосним: влада [ўла́да]
2. У середині слова у кінці складу після голосного перед приголосним: ковбаса [коўбаса́]
3. В абсолютному кінці слова після голосного Львів [л'в'іў].

Малюнок 3.17. Фотопалатограма диктора ЙДЖ: А — склад [аŷ], Б — голосний
Пропонуємо тренувати вимову [ŷ] перед голосними:

ав [аŷ]

ов [оŷ]

ев [еŷ]

ув [уŷ]

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

За методичною типологією звуків іноземної мови, що вивчається, усі звуки іноземної мови умовно поділяють на три групи за ознакою схожості/розбіжності зі звуками рідної мови:

- I група: звуки максимально наближені до звуків рідної мови за акустичними особливостями та артикуляцією.

- II група: звуки, на перший погляд, дуже схожі зі звуками рідної мови, але відрізняються від них за суттєвими ознаками.

- III група: звуки не мають артикуляційних або акустичних аналогів в рідній мові [34, с. 197].

Проаналізувавши артикуляційну базу української та корейської мов, відповідно до цієї класифікації, можемо розподілити звуки української мови як іноземної відносно до корейської у такий спосіб:

I група: [т], [н], [н'], [с], [j], [к], [х], [п], [м].

II група: [л], [л'], [г], [б], [в].

III група: [с'], [дʒ], [ц], [дʒ'], [ц'], [р], [р'], [дʒ], [ч], [ж], [ш], [ф], [ŷ].

Для носіїв української мови розподіл корейських звуків буде такий:

I група: [t], [n], [n'], [s], [j], [k], [x], [p], [m].

II група: [l'], [k^h], [t^h], [p^h], [k*], [t*], [s*], [p*].

III група: [s'], [r], [tɕ], [tɕ*], [tɕ^h].

Опанування звуків першої групи зазвичай не викликає значних труднощів, оскільки відбувається позитивний міжмовний перенос, так званий трансфер артикуляційних навичок з рідної мови. Для їх засвоєння цілком достатньо імітувати звуки на слух.

Натомість сприймання та відтворення звуків другої групи характеризується високим ступенем інтерференції. У процесі засвоєння звуків цієї групи мовці-носії автоматично застосовують артикуляційні моделі рідної мови, що не лише спричиняє появу іноземного акценту, а й може призводити до смислових помилок. Звуки цієї групи потребують цілеспрямованої уваги, інтенсивного тренування та систематичного зіставлення з відповідними звуками рідної мови.

Найбільше труднощів в опануванні викликають звуки третьої групи, оскільки для їхньої вимови необхідно формувати нову артикуляційну базу.

Підсумок специфіки засвоєння української звукової будови носієм корейської мови (диктором ЙДЖ) подаємо у таблиці 1.

Звуки	Ступінь опанування	Особливості диктора
[д]	+	-
[г]	+-	щілинний замість зімкненого за способом творення
[ґ]	+-	задньоязиковий фокус замість глоткового
[з]	+	-
[з']	+	-
[дз]	-	домінування фази зімкнення
[ц]	-	
[дз']	-	
[ц']	-	
[ж]	+-	
[ш]	+-	
[дж]	+-	
[ч]	+-	
[р]	+	-
[л]	+-	апикально-альвеолярно-ретрофлексна артикуляція
[б]	+	-
[м]	+	-
[в]	+-	артикуляція подібна до дифтонга [ua] корейської мови

Звуки	Ступінь опанування	Особливості диктора
[ф]	+	-
[ў]	+	-

Таблиця 1. Засвоєння української звукової будови носієм корейської мови

Для формування української артикуляційної бази для носіїв корейської мови запропоновано використовувати логопедичні вправи, зокрема артикуляційну гімнастику, скоромовки і чистомовки, враховуючи теоретичний опис артикуляційних особливостей приголосних звуків української мови.

ВИСНОВКИ

Експериментально-фонетичний метод є одним із найдієвіших інструментів у дослідженні артикуляційних баз різних мов, оскільки дозволяє перевірити теоретичні гіпотези та припущення, виявити типові артикуляційно-акустичні особливості конкретної мови. Зіставлення артикуляційних баз за результатами експериментально-фонетичного методу дає зрозуміти об'єктивні причини появи акценту під час вивчення іноземної мови.

У нашому дослідженні артикуляційної бази української та корейської мов для виявлення специфіки фонетичної інтерференції, що виникає під час засвоєння української вимови носіями корейської мови, було використано артикуляційний прийом прямого палатографування. Проведене дослідження дало змогу окреслити характерні риси артикуляційних установок обох мов та сформулювати практичні рекомендації для навчання української вимови іноземців-корейців.

У роботі було здійснено системний аналіз наукової літератури, присвяченої артикуляційно-акустичним характеристикам звуків української та корейської мов. На основі теоретичних напрацювань та експериментального матеріалу уточнено ключові артикуляційні ознаки обох мов і виявлено їхні основні спільні та відмінні риси.

Уперше було проведено експериментально-фонетичне зіставлення складів української та корейської мов із використанням прийому прямого палатографування. Емпіричну базу становили палатограми складів з приголосними у поєднанні з голосним [a], записані за участі носіїв обох мов.

Отримані результати дозволили встановити такі основні риси артикуляційної бази корейської мови: тричленну систему фонаційного протиставлення приголосних (слабкі – сильні – придихові), відсутність дзвінких шумних передньоязикових приголосних, аспірація та мала активність губних артикуляторів. Натомість артикуляційна база української мови характеризується високим ступенем м'язового напруження, чітким розрізненням

м'якості/твердості, активною роботою губ, домінування артикуляцій із задньою локалізацією.

Зіставлення артикуляційних баз української та корейської мов дозволило виявити звуки, що викликають труднощі в корейського мовця (диктора ЙДЖ). Зокрема найбільшу складність становлять передньоязикові африкати та шиплячі приголосні: [д̥з], [ц], [д̥з'], [ц'], [д̥ж], [ч], [ж], [ш]. Спільною рисою усіх зазначених приголосних є наявність шумотворчого фокуса — щілини.

Аналіз типових помилок в артикуляції показав, що фонетична інтерференція проявляється у заміні артикуляторних рухів, які не є звичними для корейської мовної системи, що підтверджується результатами палатографування.

Практичним результатом дослідження стало формулювання методичних рекомендацій щодо подолання фонетичної інтерференції у процесі вивчення української мови як іноземної для носіїв корейської мови. У роботі запропоновано враховувати специфіку рідної артикуляційної бази мовців, розробляти вправи на активізацію нових артикуляторних установок, використовуючи наочні засоби (палатограми, відеоаналіз), а також поєднувати аудіотренування з артикуляційною практикою. Доцільним є використання логопедичних засобів, зокрема артикуляційної гімнастики.

Результати дослідження можуть бути використані для створення ефективних методик навчання української мови носіям корейської, розробці індивідуальних програм для викладачів та студентів, а також у майбутніх експериментально-фонетичних дослідженнях.

Перспективу дослідження вбачаємо у розширення кількості дикторів для отримання об'єктивних даних, оскільки результат за палатографуванням одного диктора не є остаточним і беззаперечним і потребує уточнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авраменко Б. Система вправ для формування фонетичної компетентності майбутніх спеціалістів корейської мови. Актуальні питання гуманітарних наук. – 2022. – Вип. 58. – Т. 1. – с.157-160.
2. Бакум З.П. Методика викладання мов. – 2010.
3. Бакум З.П. Українська мова як іноземна: лінгводидактичні проблеми. Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету, 5, 226–232. – 2010.
4. Бас-Кононенко О. Артикуляційна база української мови (за даними палатографування і кінорентгенографування відкритих складів). Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Humanistyczno-Społeczne. Studia Slavica, z. 6 (351), 2001, 57–71.
5. Бас-Кононенко О. В. Лабораторія експериментальної фонетики: історія, сучасність та перспективи розвитку / О. В. Бас-Кононенко //Українське мовознавство, 2004, – Випуски 32-33. – С. 12–16.
6. Бас-Кононенко О.В. Склад в українському мовленні: складотворення та артикуляторна типізація (експериментально-фонетичне дослідження артикуляційної динаміки): дис. канд. філол. наук: 10.02.01. Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 1999. 223 с. л. 143–154.
7. Бровченко Т.О. Приголосні фонемі української мови. Наукові записки Одеського педагогічного інституту іноземних мов. Т.1. 1956. с. 73–89.
8. Вовк П. До атласу української літературної вимови. Київ, 2007. Випуск 2. 16 с.
9. Вступ до мовознавства : підручник / І. О. Голубовська, С. М. Лучканин, В. Ф. Чемес [та ін.] ; ред. І. О. Голубовська. – Київ : Академвидав, 2016. – 320 с.
10. Галайчук О. Застосування логопедичних вправ під час вивчення фонетики української мови як іноземної. Актуальні питання гуманітарних наук. – 2020. – Вип. 27. – Т.1. – С. 88-92.
11. Гладишева А.О. Сценічна мова. Дикційна та орфоепічна нормативність. Навчальний посібник. Київ: ООО «Червона Рута Турс», 2007. 208 с
12. Гримич М. Застосування новітніх технологій у викладанні української фонетики для іноземних студентів. Українська мова у світі : збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. С. 18–25.

13. Донченко Т. Вивчення фонетики української мови студентами-іноземцями. Теорія і практика викладання української мови як іноземної : збірник наукових праць. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. Вип. 5. С. 75–81.

14. Донченко Т. Вивчення фонетики української мови студентами-іноземцями / Тамара Донченко // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – Вип. 5. – С. 75–81.

15. Експериментальна фонетика [Електронний ресурс] // [Блог фонетичних досліджень Олександра Іщенка] – 2010. - Режим доступу до ресурсу: <https://phonetica.wordpress.com/ukrexpphonetics/>.

16. Жангазінова Руслана, Кусяк Світлана. Українська мова як іноземна. Розділ І. Фонетика : [навчально-методичний посібник для самостійної роботи іноземних студентів англomовного відділення галузі знань 22 «Охорона здоров'я» / Р. Жангазінова, С. Кусяк. – Львів: Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2023. 24 с

17. Жовтобрюх М.А. Курс сучасної української літературної мови: в 2 ч. /М.А. Жовтобрюх, Б.М. Кулик. 4-е вид. Київ, 1972. Ч.1.

18. Загнітко А.П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: у 4-х т. – Т. 1 / Анатолій Панасович Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 2012. – 402 с.; Т. 2. – 350 с.; Т. 3. – 426 с.; Т. 4. – 388 с.

19. Збір І. Фонетична інтерференція корейських студентів у процесі вивчення української мови як іноземної. Теорія і практика викладання української мови як іноземної : збірник наукових праць. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. Вип. 13. С. 164–171.

20. Іщенко О. С. Голосні звуки української мови залежно від темпу мовлення : [монографія] / О. С. Іщенко. – К.: Інститут української мови НАН України, 2012. – 220 с.

21. Канг Хайвон. Вплив діалектів на фонетику корейської мови. Сеул: Minumsa, 2020. – 186 с.

22. Караман С.О. Методика навчання української мови в гімназії: навч. посіб. для студ. вищ. закладів освіти / Станіслав Олександрович Караман. – К. : Ленвіт, 2000.

23. Касьянова О.А. Діапазон варіативності губних приголосних у сучасному українському мовленні (експериментально-фонетичне дослідження) : дис. канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2021. 423 с.

24. Качала О. Типові фонетичні помилки іспаномовних студентів під час вивчення української мови / Олег Качала // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – Вип. 6. – С. 103–111.

25. Качала О. Фонетична інтерференція іспаномовних студентів, котрі вивчають українську мову / Олег Качала // Українська мова у світі. – Львів, 2012. – С. 97–102.
26. Кім Інчоль. Фонетична варіативність у корейських діалектах. Сеул: Hanguk Munhwa, 2021. – 205 с.
27. Кім Хьон Джун. Основи корейської фонетики: Вивчення звуків і вимови. Сеул: Yonsei University Press, 2018. – 245 с.
28. Кім Хьонджин. Фонетичні особливості сучасної корейської мови. Сеул: Hankookmunhwasa, 2017. – 256 с.
29. Коструба П.П. Фонетика сучасної української літературної мови (Курс лекцій для студентів філологічного факультету). Л., 1963. Ч.1.
30. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. — К.: Видавничий центр «Академія», 2001. — 368 с. (Альма-матер).
31. Курс сучасної української літературної мови. Т.І. / За ред. Л.А.Булаховського. К., 1951. 407 с.
32. Левицький А.Е. Вступ до мовознавства./ А.Е. Левицький, А.В.Сингаївська, Л.Л. Славова: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 104 с.
33. Луньо П. Фонетичний матеріал української мови в підручниках для іноземців / Петро Луньо // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – Вип. 7. – С. 84–92.
34. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.
35. Методичні рекомендації з навчальної дисципліни «Практична фонетика (корейська мова)» (Рік навчання: перший) / Укл. Пак А., Хон К. Ю. Одеса : Університет Ушинського, 2024. – 31 с.
36. Мовний фронт: артикуляційна зарядка з вправами для губ, язика і щелепи. URL: https://osvitanova.com.ua/posts/5393-movnyi-front-artykuliatsiina-zariadka-z-vpravamy-dlia-hub-iazyka-i-shchelepy?fbclid=IwAR21cCoVfqFYBfwYCPF6O_B-T7iDwRzi5LR7Rp-yKQYQsDOjxAaK0KAxqXQ.
37. Пак Джунгвон. Акустичний аналіз фонем у корейській мові. Пусан: Hanguk Munhwa, 2018. – 198 с.
38. Переверзев Д. І. Фонетичні аспекти взаємодії мов (на прикладі китайського впливу на корейську мову в порівнянні з фонетичними змінами

слов'янських мов): постановка питання / Д. І. Переверзєв // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського. - 2010. - Вип. 12. - С. 147-151. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kdsm_2010_12_27.

39. Плющ Н. Зони фонетичної інтерференції в українській мові (лінгвістичний і соціолінгвістичний аспект). Українське мовознавство. № 24. 2002. С. 67–74.

40. Плющ Н., Бондаренко В. Сучасна українська мова. Орфоепія. Київ, - 2007. - 207 с.

41. Прокопова Л.І. Приголосні фонемі сучасної української. Київ, 1958. 112 с.

42. Синявський О. Спроба звукової характеристики літературної української мови. Наукові записки Харківської науково-дослідної кафедри мовознавства. Т. 2. 1929. С. 5–33.

43. Скалозуб Л.Г. Палатограммы и рентгенограммы согласных фонем русского литературного языка. Киев: Изд-во Киевского университета, 1963. – 144 с.

44. Скалозуб Л.Г. Сопоставительное описание согласных фонем современных русского и корейского языков. Киев: Изд-во Киевского университета, 1957. – 104 с.

45. Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика [за ред. І. К. Білодіда]. – К.: Наук. думка, 1969. – 436 с.

46. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика : [підручник] / А. К. Мойсієнко, О. В. Бас-Кононенко, В. В. Бондаренко та ін. – К.: Знання, 2010. – 270 с.

47. Тарасун В. В. Основи теорії і практики логодидактики: підручник для вищих навчальних закладів. К.: «Каравела», - 2017. 316 с.

48. Тітяєва Ю. В. Мікропроменеве рентгенографування як один із найсучасніших прийомів артикуляційних досліджень. Мовні і концептуальні картини світу. - 2019 Вип. 2 (66) С. 131-135.

49. Тоцька Н. І. Голосні фонемі української літературної мови. – К., 1973. . – 192 с.

50. Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова: фонетика, орфоепія, графіка, орфографія : [навч. посіб.] / Н. І. Тоцька. – К. : Вища школа, 1981. – 183 с.

51. Український правопис / ред.: Є. І. Мазніченко та ін. ; НАН України. Київ : Наукова думка, 2019. – 390 с

52. Хан Чансук. Фонетика і фонологія: порівняльний аналіз корейських діалектів. Кванджу: Chonnam National University Press, 2020. – 238 с.
53. Циганок Г. М. Проблема фонетичних термінів при виконанні експериментально-фонетичних досліджень / Г. М. Циганок // Materials of the XI International scientific and practical conference, “Scientific horizons”, - 2015. Volume 7. Philological sciences. Sheffield. Science and education LTD – p. 15 – 18.
54. Циганок Г. Українська фонетична термінологія як об’єкт сучасного мовознавства: фонетичні школи в Україні у ХХ ст. / Г. Циганок, Ю. Лущик, Л. Пікулицька // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2020. – Вип. 27. – Т. 5. – с. 54-59.
55. Шелест Г.Ю. Вивчення української мови як іноземної: проблеми, нові методики, перспективи. – Прага: Празький державний технічний університет. – 2018.
56. Шило Г.Ф. Палатограми українських звуків і система фонем української мови. Наукові записки Львівського державного університету ім. Франка, т. VII. Львів. 1948. С.10–13.
57. Юн Джихун. Фонетика і сучасна корейська мова: Акустичний підхід. Сеул: Seoul National University Press, 2022. – 223 с.
58. 3D Palatography / [Thierry Legou, Alain Marchal, Yohann Meynadier, Carine Andre] // 8th International Seminar on Speech Production At Strasbourg/ [Laboratoire Parole et Langage], January 2008. - Режим доступу до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/39064083_3D_Palatography.
59. Abercrombie David. Direct palatography. Zeitschrift für Phonetik und allgemeine Sprachwissenschaft // STUF - Language Typology and Universals. - Vol. 10. Issue 1-4. 1957. - p. 21-25.
60. Articulate Instruments. Instrumentation & software for visualising speech [Електронний ресурс] // Articulate Instruments Ltd. – 2013. - Режим доступу до ресурсу: <http://www.articulateinstruments.com/a-history-of-epg/>.
61. Borissoff C. L. Basis of articulation and articulatory setting in pronunciation teaching. Birkbeck College, University of London – 2011. 74 с.
62. Claes Witting: New technique of Palatography, Studia Linguistica, Année VIII. No. 2, 54-68, 1954.
63. Gari K. Ledyard. The Korean language reform of 1446. Republic of Korea, Academy of the Korean Language, Special publications, 2. Seoul: Sin’gu Munhwasa, – 1998. – 483 p.
64. Hansook Choi. Acoustic Cues for the Korean Stop Contrast - Dialectal Variation. University of Illinois at Urbana-Champaign. – 2002.

65. Hardcastle W. J., Laver J., Gibbon F. E. The Handbook of Phonetic Sciences. Wiley-Blackwell. 2010. 882 p.
66. Hayward K. Experimental phonetics. London: Longman linguistics library, 2013. 596 p.
67. Ho-min Sohn. The Korean language. Cambridge, UK ; New York : Cambridge University Press, – 1999. – 445 p.
68. Honikman B. Articulatory settings, - 1964. - 13 c.
69. Jae Jung Song. The Korean Language, Structure, use and context. – 2005 – c.14-24,163-176.
70. Jiyoung Shin, Jieun Kiaer, Jaeun Cha. The Sounds of Korean. - 2003
71. Jun S.A. The Phonetics and Phonology of Korean Prosody, Ph.D. dissertation. Ohio State University. – 1993.
72. Kim Jimin, Yoon Shinae, Lee Eunju. Korean Pronunciation Guide: How to Sound Like a Korean – 2017. – 280 p.
73. Lee H., Jongman A. Journal of Phonetics 50, - 2015.
74. Lee Hyun Bok. Korean. Handbook of the International Phonetic Association: A Guide to the Use of the International Phonetic Alphabet. Cambridge: Cambridge University Press. 1999.C. 120–123.
75. Miho Choo, William O'Grady. The Sounds of Korean: A Pronunciation Guide. University of Hawaii Press, – 2003 – 258 p.
76. Noem-Armfield General phonetics, - 1919. - 172 c.
77. Shinpei Ogura. The outline of the Korean dialects. Memoirs of the Research Department of the Tōyō Bunko.- 1940.
78. Sohn Min-ho. The Korean Language. Cambridge: Cambridge University Press – 1999.
79. The Cambridge Handbook of Korean Linguistics / Edited by Sungdai Cho Binghamton University John Whitman. Cambridge University Press. – 2022.
80. Trask R. L. A dictionary of phonetics and phonology, London: Routledge. - 1996. - 437c.
81. Vrabel T. T. Lectures in theoretical phonetics of the English language and method-guides for seminars, Ungvár - 2009.
82. Zbyr I. Spelling Mistakes Made by Korean Students on the Elementary Level of Learning Ukrainian as a Foreign Language / Iryna Zbyr // Journal of Arts and Humanities. – 2017. – Vol. 6, № 4. – S. 89–97. – (MIR Centre for Socio-Economic Research, USA).
83. 김성규. (2018). 현대 한국어 방언의 사동접미사에 대한 연구. (c.1-91). 서울대학교 대학원.

84. 김소영. (2014). ‘긋-…꿍-’의 변화 과정에 대하여. (c. 70). 국어학회.
85. 김영환. (2013). 조선어방언학. 경기도 파주시: 대학사.
86. 박경래. (1998). 중부 방언. (c. 31-43). 세명대학교 국어국문학과 교수.
87. 백두현. (2009). 19세기 초기 전라 방언((수운정비회유록)睡雲亭悲懷遺錄)연구. 경북대학교 학술연구비.
88. 송상조. (1991). 제주도 방언의 접미 파생어 연구. 동아대학교 박사학위논문.
89. 외국인을 위한 한국어 발음 47. 서울대학교 언어교육원 저 최은규 우 김은애-박혜진-진문미 우 박기영 – 2009.
90. 외국인을 위한 한국어 발음 서울대학교 언어교육원 저 최은규 우 김은애-박혜진 우 진문미 우 박기영.
91. 최명옥(1998). 국어의 방언 구획. 서울대학교: 국어국문학과.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Загальна характеристика дикторів

Диктори українського літературного мовлення:

Диктор №1 АВ: Анастасія Воронова, 23 роки, народилася та мешкає в м. Києві, студентка 2 року ОС «магістр» ОП «Українська філологія» Науково-навчального інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка, носій українського літературного мовлення.

Диктор №2 ОД: Олена Дзюба, вікова категорія – середній вік (38–40 р.).

Диктор №3: АР: Анастасія Редькович, 19 років, місце народження та до 12 років перебувала у смт. Стара Вишівка, Волинська область; студентка 3 курсу ОС «бакалавр» ОП «Українська мова та література та західноєвропейська мова» Науково-навчального інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка.

Усі диктори є носіями української літературної мови і мають філологічну освіту.

Диктори корейського літературного мовлення:

Диктор №1 ЙДЖ: Йонджін Джан, викладачка корейської мови, 42 роки, народилася в Південній Кореї, м. Тегу, 17 років проживає в Україні, м. Київ, рідна мова — корейська, вивчає українську мову 4 роки.

